संविधान सभा सदस्य निर्वाचन ऐन, २०६४

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

२०६४।३।८

व्यवस्थापिका-संसदले २०६४ सालको ऐन न.२

संविधान सभा सदस्यको निर्वाचनका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ता सम्पन्न नेपाली जनताले आफ्नो लागि आफैले नयाँ संविधानको निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि संविधान सभाको गठन गर्न संविधान सभा सदस्यको निर्वाचन तथा निर्वाचन प्रणाली र निर्वाचन प्रक्रियाका सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

व्यवस्थापिका-संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम "संविधान सभा सदस्य निर्वाचन ऐन, २०६४" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

(३) यो ऐन संविधान सभा कायम रहेको अवधिसम्म बहाल रहनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "संविधान" भन्नाले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ सम्झनु पर्छ ।

(ख) "संविधान सभा" भन्नाले संविधानको धारा ६३ बमोजिम गठन हुने संविधान सभा सम्झनु पर्छ ।

(ग) "निर्वाचन" भन्नाले यस ऐन बमोजिम हुने संविधान सभाका सदस्यको निर्वाचन सम्झनु पर्छ र सो शब्दले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली बमोजिम निर्वाचित भई आएका सदस्यको पद रिक्त भएको अवस्थामा गरिने उपनिर्वाचन समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) "निर्वाचन क्षेत्र" भन्नाले दफा ३ बमोजिमको निर्वाचन क्षेत्र सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "मिश्रित निर्वाचन प्रणाली" भन्नाले दफा ४ बमोजिमको निर्वाचन प्रणाली सम्झनु पर्छ ।

(च) "पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली" भन्नाले दफा ५ बमोजिमको निर्वाचन प्रणाली सम्झनु पर्छ ।

(छ) "समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली" भन्नाले दफा ६ बमोजिमको निर्वाचन प्रणाली सम्झनु पर्छ ।

(ज) "राजनैतिक दल" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको राजनैतिक दल सम्झनु पर्छ ।

(झ) "आयोग" भन्नाले संविधानको धारा १२८ बमोजिमको निर्वाचन आयोग सम्झनु पर्छ ।

(ञ) "मतदाता" भन्नाले निर्वाचनको लागि प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता नामावलीमा नाम दर्ता भएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(ट) "उम्मेदवार" भन्नाले दफा २१ बमोजिम संविधान सभाको सदस्यमा उम्मेदवार हुन मनोनयन गरिएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि राजनैतिक दलले दफा ७ बमोजिम आयोग समक्ष पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको व्यक्ति समेतलाई जनाउँछ ।

(ठ) "उम्मेदवारको बन्दसूची" भन्नाले सम्पूर्ण मुलुकलाई एक निर्वाचन क्षेत्र मानी राजनैतिक दललाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका निमित्त महिला, दलित, उत्पीडित जाति/आदिवासी जनजाति, पिछडिएको क्षेत्र, मधेसी लगायत अन्य वर्ग समेतको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी उम्मेदवारी दिने प्रयोजनका लागि राजनैतिक दलले उम्मेदवारको नाम समावेश गरी दफा ७ बमोजिम आयोग समक्ष पेश गरेको सूची सम्झनु पर्छ ।

(ड) "सदस्य" भन्नाले यस ऐन बमोजिम निर्वाचित भएको संविधान सभाको सदस्य सम्झनु पर्छ ।

(ढ) "निर्वाचन अधिकृत" भन्नाले आयोगबाट नियुक्त भएको मुख्य निर्वाचन अधिकृत र निर्वाचन अधिकृत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सहायक निर्वाचन अधिकृत समेतलाई जनाउँछ ।

(ण) "मतदान अधिकृत" भन्नाले दफा १४ बमोजिम नियुक्त भएको मतदान अधिकृत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सहायक मतदान अधिकृत समेतलाई जनाउँछ ।

(त) "मतपत्र" भन्नाले निर्वाचनमा मतदान गर्नका लागि व्यवस्था गरिएको दफा ३५ बमोजिमको मतपत्र सम्झनु पर्छ र सो शब्दले विद्युतीय उपकरणबाट मतदान हुने व्यवस्था भएकोमा त्यस्तो मतदानमा प्रयोग हुने विद्युतीय उपकरण र प्रदान गरेको मत सङ्केत समेतलाई जनाउँछ ।

(थ) "अदालत" भन्नाले संविधानको धारा ११८ बमोजिम गठन भएको संविधान सभा अदालत सम्झनु पर्छ ।

(द) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा वा आयोगले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी जारी गरेको आदेशमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

निर्वाचन क्षेत्र तथा निर्वाचन प्रणाली

३. निर्वाचन क्षेत्र र सदस्य संख्या : संविधान सभा सदस्यको निर्वाचनको लागि संविधानको धारा ६३ बमोजिम देहायको निर्वाचन क्षेत्र र सदस्य संख्या रहनेछन् :-

(क) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अनुसार हुने निर्वाचनको लागि दुई सय चालीस निर्वाचन क्षेत्रबाट निर्वाचित दुई सय चालीसजना सदस्य,

(ख) राजनैतिक दललाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार हुने निर्वाचनको लागि सम्पूर्ण मुलुकलाई एक निर्वाचन क्षेत्र मानी कायम गरिएको निर्वाचन क्षेत्रबाट निर्वाचित दुई सय चालीसजना सदस्य,

(ग) राष्ट्रिय जीवनमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएका विशिष्ट व्यक्तिहरुमध्येबाट सहमतिका आधारमा मन्त्रिपरिषद्बाट मनोनयन हुने सत्रजना सदस्य ।

४. मिश्रित निर्वाचन प्रणाली : संविधान सभा सदस्यको निर्वाचनको लागि देहाय बमोजिमको मिश्रित निर्वाचन प्रणाली अपनाउनु पर्नेछ :-

(क) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली, र

(ख) राजनैतिक दललाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली ।

५. <u>पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली</u> : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत दफा ३ को खण्ड (क) बमोजिम निर्धारित निर्वाचन क्षेत्रका लागि एक निर्वाचन क्षेत्र एक पदका आधारमा सबैभन्दा बढी मत प्राप्त गर्ने उम्मेदवार संविधान सभाको सदस्यमा निर्वाचित हुनेछ ।

(२) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अनुसार हुने निर्वाचनमा एक व्यक्तिले बढीमा दुई निर्वाचन क्षेत्रका लागि उम्मेदवारी दिन सक्नेछ । यसरी दुई निर्वाचन क्षेत्रका लागि उम्मेदवारी दिएको व्यक्ति दुवै निर्वाचन क्षेत्रबाट निर्वाचित भएमा निर्वाचन परिणाम घोषणा भएको मितिले तीस दिनभित्र कुनै एक निर्वाचन क्षेत्रको सदस्यता कायम राखी निज निर्वाचित भएको अन्य निर्वाचन क्षेत्रको सदस्यता त्याग गर्ने गरी लिखित रुपमा संविधान सभाको अध्यक्ष समक्ष राजीनामा पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी रिक्त हुन आएको संविधान सभाको सदस्यको स्थान निर्वाचन आयोगले तत्काल उपनिर्वाचनद्वारा पूर्ति गर्नेछ ।

(३) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली बमोजिम राजनैतिक दलहरुले उम्मेदवार चयन गर्दा समावेशी सिद्धान्तलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

६. <u>समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली</u> : (१) सम्पूर्ण मुलुकलाई एक निर्वाचन क्षेत्र मानी राजनैतिक दललाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार भएको निर्वाचनमा कुनै राजनैतिक दलले प्राप्त गरेको कुल मत संख्याको अनुपातमा सो राजनैतिक दलका तर्फबाट समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत प्रतिनिधित्व गर्ने संविधान सभाका सदस्यहरु निर्वाचित हुनेछन् ।

(२) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अनुसार उम्मेदवार हुने व्यक्तिको नाम समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसारको सूचीमा समावेश गर्न पाइने छैन ।

७. <u>उम्मेदवारको बन्दसूची</u> : (१) समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार हुने निर्वाचनको लागि त्यस्तो निर्वाचनमा भाग लिन चाहने राजनैतिक दलले आफ्नो दलको तर्फबाट उठाइने उम्मेदवारको बन्दसूची तयार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम राजनैतिक दलले उम्मेदवारको बन्दसूची तयार गर्दा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत निर्वाचित हुने कुल सदस्य संख्याको कम्तीमा दश प्रतिशत सदस्यका लागि उम्मेदवारी दिने गरी त्यस्तो बन्दसूची तयार गर्नु पर्नेछ ।

(३) राजनैतिक दलले उम्मेदवार सूचीकृत गर्दा अनुसूची-१ मा उल्लेख भए बमोजिम महिला, दलित, उत्पीडित जाति/आदिवासी जनजाति, पिछडिएको क्षेत्र, मधेसी लगायत अन्य समूह समेतको जनसंख्या प्रतिशतको आधारमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी अनुसूची-२ बमोजिम

उम्मेदवारको बन्दसूची तयार गर्नु पर्नेछ । यसरी महिलाको उम्मेदवारी सूचीकृत गर्दा दलित, उत्पीडित जाति/आदिवासि जनजाति, पिछडिएको क्षेत्र, मधेसी र अन्य समूह समेतको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी समावेशी सिद्धान्त अनुरुप गर्नु पर्नेछ । मधेसीबाट उम्मेदवारी चयन गर्दा दलित, आदिवासी जनजाति र अन्य समूह समेतको जनसंख्या प्रतिशतको आधारमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी उम्मेदवारको सूची तयार गर्नु पर्नेछ । त्यसरी तयार गरेको उम्मेदवारको बन्दसूची आयोगले तोकेको समयावधिभित्र सम्बन्धित राजनैतिक दलले अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण : (१) यस उपदफाको प्रयोजनको लागि "जनसंख्या प्रतिशतको आधार" भन्नाले संविधान सभाको निर्वाचन हुनुभन्दा अघिको राष्ट्रिय जनगणना बमोजिमको जनसंख्या प्रतिशतको आधार सम्झनु पर्छ ।

(२) यस उपदफा बमोजिम राजनैतिक दलले उम्मेदवार सूचीकृत गर्दा उत्पीडित समूह, गरीब किसान, मजदुर र अपाङ्ग समेतका व्यक्तिको प्रतिनिधित्वलाई समुचित ध्यान पुऱ्याउनु पर्नेछ ।

(४) दफा ६ को समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली बमोजिम दिइने महिला उम्मेदवारको संख्यामा दफा ५ को पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अनुसार दिइने महिला उम्मेदवारको संख्या जोडेर कुल संख्यामा न्यूनतम एक तिहाई महिला उम्मेदवार हुनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम दलबाट प्राप्त उम्मेदवारको बन्दसूची आयोग समक्ष पेश भएपछि समानुपातिक र समावेशी सिद्धान्तका आधारमा प्रतिनिधित्व भए नभएको यकिन गरी सम्बन्धित राजनैतिक दललाई सात दिनभित्र सच्याउन आयोगले सूचीत गर्नेछ । त्यसरी सूचीत गरेपछि सम्बन्धित दलले उम्मेदवारको बन्दसूचीलाई संशोधन गरी सात दिनभित्र पठाउनु पर्नेछ र यसरी प्राप्त उम्मेदवारको बन्दसूची नै अन्तिम सूचीको रुपमा कायम हुनेछ ।

(६) राजनैतिक दलले समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार भएको निर्वाचनमा जति मत प्राप्त गरेको छ सोही अनुपातमा उपदफा (३) बमोजिम आयोगमा पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम सूचीकृत भएका उम्मेदवारमध्ये सोही उपदफा बमोजिम समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी सम्बन्धित राजनैतिक दलको केन्द्रीय कार्यसमितिको निर्णयबाट छनौट भएको उम्मेदवारको नामावलीको सूची आयोगले तोकेको समयभित्र आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी आयोग समक्ष प्राप्त हुन आएको उम्मेदवारको नामावलीको सूचीमा नाम समावेश भएका उम्मेदवारहरु निर्वाचित भएको घोषणा आयोगले गर्नेछ ।

(७) राजनैतिक दलद्वारा उपदफा (६) बमोजिम पेश गर्ने निर्वाचित उम्मेदवारको नामावलीमा सम्बन्धित समूहको संख्या पूर्णाङ्क नभई घताङ्क रहेको अवस्थामा सम्बन्धित राजनैतिक दलले आफूले

निर्वाचित घोषणा गर्न पाउने सीटमा नबढ्ने गरी त्यस्तो घताङ्क संख्याभन्दा ठीक मुनिको पूर्णाङ्क वा ठीक माथिको पूर्णाङ्क संख्यामा समूहमा नाम राखी पठाएको उम्मेदवारको नामावलीलाई निर्वाचन आयोगले मान्यता दिनेछ।

(८) उपदफा (६) बमोजिम छनौट भई आयोग समक्ष पेश भएको उम्मेदवारको नामावली उपदफा (३) बमोजिम समानुपातिक प्रतिनिधित्व भए वा नभएको सम्बन्धमा आयोगले छानबिन गर्नेछ।

तर उम्मेदवारको छानबिन गर्दा प्रत्येक वर्गको कुल संख्याको दश प्रतिशतसम्मको घटिबढी भएकोमा त्यसलाई आयोगले स्वीकार गर्नेछ।

(९) उपदफा (८) बमोजिम आयोगले छानबिन गर्दा सम्बन्धित राजनैतिक दलले छनौट गरी पेश गरेको उम्मेदवारको नामावली उपदफा (३) बमोजिम समानुपातिक प्रतिनिधित्व भएको नपाइएमा आयोगले सम्बन्धित राजनैतिक दललाई सो बमोजिम सच्याई नामावली पेश गर्न लेखी पठाउनेछ।

(१०) उपदफा (९) बमोजिम आयोगले लेखी पठाएको तीन दिनभित्र सम्बन्धित राजनैतिक दलले उपदफा (६) को प्रयोजनका लागि संशोधित नामावलीको सूची आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिम आयोग समक्ष पेश भएको उम्मेदवारको संशोधित नामावलीमा पनि उपदफा (३) बमोजिम समानुपातिक प्रतिनिधित्व भएको नपाइएमा जुन समूहको जति संख्याको उम्मेदवारको नामावली उपदफा (३) बमोजिम प्रतिनिधित्व हुने गरी उपलब्ध भएको छ समानुपातिक रुपले त्यति नै प्रतिशत स्थानमा सम्बन्धित राजनैतिक दलको उम्मेदवार निर्वाचित भएको घोषणा आयोगले गर्नेछ।

तर निर्वाचित उम्मेदवारको घोषणा गर्दा प्रत्येक वर्गको कुल संख्याको दश प्रतिशतसम्मको घटिबढी भएकोमा त्यसलाई आयोगले स्वीकार गर्नेछ।

(१२) यस दफा बमोजिम उम्मेदवारहरु निर्वाचित भएको सूचना आयोगले सार्वजनिक गरी सोको जानकारी सम्बन्धित राजनैतिक दललाई समेत दिनु पर्नेछ।

(१३) यस ऐन बमोजिम तयार गरी आयोग समक्ष पेश गरिने उम्मेदवारको बन्दसूचीमा समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीका लागि निर्धारित कुल सदस्य संख्याभन्दा बढी हुने गरी उम्मेदवारको नाम सूचीकृत गर्न पाइने छैन।

(१४) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको निर्वाचन प्रयोजनका लागि उपदफा (३) बमोजिम उम्मेदवारको बन्दसूची तयार गर्दा

उक्त निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत निर्वाचित हुने कूल सदस्य संख्याको बीस प्रतिशतभन्दा कम मात्र उम्मेदवार सूचीकृत गर्ने राजनैतिक दलले अनुसूची-१ अन्तर्गत निर्धारित प्रतिशतमा महिला र पुरुषको संख्या बराबर हुने गरी अन्य समूहको यथाशक्य प्रतिनिधित्व गराई प्रतिशत घटिबढी भएकोलाई र एकजना मात्र उम्मेदवार निर्वाचित हुने राजनैतिक दलको हकमा सम्बन्धित राजनैतिक दलले उम्मेदवारको बन्दसूचीमा सूचीकृत गरेकोमध्ये कुनै उम्मेदवारलाई छनौट गरेकोमा निर्वाचन आयोगले मान्यता प्रदान गर्नु पर्नेछ।

८. उम्मेदवारको बन्दसूची संविधान सभाको कार्यकालभर मान्य हुने : (१) राजनैतिक दलले दफा ७ बमोजिम आयोग समक्ष पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूची संविधान सभाको कार्यकाल भर मान्य हुनेछ।

(२) समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार निर्वाचित संविधान सभाको कुनै सदस्यको मृत्यु भई वा राजीनामा दिई वा दल त्याग गरी वा अन्य कारणले पद रिक्त भएमा उम्मेदवारको बन्दसूचीमा सूचीकृतहरुमध्येबाट सम्बन्धित राजनैतिक दलको केन्द्रीय कार्यससमितिले दफा ७ को उपदफा (३) बमोजिम प्रतिनिधित्व हुने गरी छनौट गरेको उम्मेदवार निर्वाचित भएको मानिनेछ।

९. उम्मेदवारी रद्द हुने : समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको निर्वाचन प्रयोजनका लागि कुनै राजनैतिक दलले उम्मेदवारको बन्दसूचीमा सूचीकृत कुनै उम्मेदवार निर्वाचन पूरा नहुँदै संविधानको धारा ६५ अनुसार अयोग्य छ वा हुन गएको छ भन्ने प्रश्न उठेमा तत्सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी आयोगले अयोग्य भएको ठहर गरेमा त्यस्तो उम्मेदवारको उम्मेदवारी रद्द हुनेछ।

तर आयोगले निर्णय गर्नु अघि सम्बन्धित उम्मेदवारलाई आफ्नो भनाई पेश गर्ने मनासिब मौका उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

परिच्छेद-३

निर्वाचन अधिकृत, मतदान अधिकृत र अन्य कर्मचारी

१०. निर्वाचन अधिकृतको नियुक्ति : (१) निर्वाचनको प्रयोजनको लागि संविधान, यो ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम निर्वाचन क्षेत्रमा सम्पादन गर्नु पर्ने कामहरु गर्न गराउनका लागि आयोगले आवश्यकता अनुसार निर्वाचन अधिकृत नियुक्त गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निर्वाचन अधिकृत नियुक्त गर्दा आयोगले संविधानको धारा ११० को उपधारा (१) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश बमोजिम न्याय परिषद्को स्वीकृति लिई न्यायाधीशलाई र न्याय सेवा आयोगको परामर्श लिई नेपाल न्याय सेवाका कम्तीमा राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीका अधिकृत कर्मचारीलाई नियुक्त गर्न सक्नेछ।

११. मुख्य निर्वाचन अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) आयोगको निर्देशनको अधीनमा रही आफूलाई तोकिएको जिल्लाभित्रको निर्वाचन क्षेत्रहरुको निर्वाचन सम्बन्धी कामको समन्वय र सुपरीवेक्षण गरी आवश्यक निर्देशन दिनु मुख्य निर्वाचन अधिकृतको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) मुख्य निर्वाचन अधिकृतले आफूलाई तोकिएको निर्वाचन क्षेत्रमा निर्वाचन अधिकृतको काम कर्तव्य समेत पालन गर्नेछ ।

१२. निर्वाचन अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) आयोगको निर्देशनको अधीनमा रही आफू खटिएको निर्वाचन क्षेत्रमा यस ऐन बमोजिम निर्वाचन गराउने सम्बन्धी सम्पूर्ण काम कारबाही स्वतन्त्र र निष्पक्ष रुपमा गर्नु गराउनु निर्वाचन अधिकृतको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) निर्वाचन अधिकृतको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार आयोगले जारी गरेको आदेश, निर्देशन र निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(३) निर्वाचन अधिकृतले निर्वाचनको काम गर्न खटाएको कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार आफ्नो अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अधिकार प्रत्यायोजन गर्दा मनोनयनपत्र जाँच्ने, सदर वा बदर गर्ने वा खारेज गर्ने, मतपत्र सदर वा बदर गर्ने र मतगणना परिणाम घोषणा गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सकिने छैन ।

१३. सहायक निर्वाचन अधिकृत र अन्य कर्मचारीको नियुक्ति : (१) निर्वाचन अधिकृतले आयोगले तोके बमोजिमको संख्यामा सहायक निर्वाचन अधिकृत र अन्य कर्मचारीहरु नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

(२) निर्वाचन अधिकृतले नेपाल सरकारको वा नेपाल सरकारको स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको वा नेपाल सरकारको अनुदानमा सञ्चालित संस्था वा स्थानीय निकायका कर्मचारी वा सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकलाई आवश्यकता अनुसार निर्वाचनको काममा खटाउन सक्नेछ ।

१४. मतदान अधिकृतको नियुक्ति : (१) निर्वाचन अधिकृतले सम्बन्धित निर्वाचन क्षेत्रका लागि आवश्यक संख्यामा नेपाल सरकारको वा नेपाल सरकारको स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको वा नेपाल सरकारको अनुदानमा सञ्चालित संस्था वा स्थानीय निकायका कर्मचारी वा सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकलाई मतदान अधिकृत वा सहायक मतदान अधिकृत नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नियुक्त मतदान अधिकृत र सहायक मतदान अधिकृतले यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा आदेशले तोके बमोजिमको मतदान गराउने सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य स्वच्छ, स्वतन्त्र र निष्पक्ष रुपमा सम्पन्न गराउनु पर्नेछ ।

(३) मतदान अधिकृत तथा सहायक मतदान अधिकृतको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार आयोगले जारी गरेको आदेश, निर्देशन र निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-४

निर्वाचनको सूचना

१५. निर्वाचन गराउने : आयोगले यस ऐन बमोजिम हुने संविधान सभाका सदस्यको निर्वाचन संविधानको धारा ६३ को उपधारा (२) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेको मितिमा गराउनेछ ।

१६. निर्वाचनको सूचना : (१) संविधान सभाको सदस्यको निर्वाचनको लागि नेपाल सरकारले संविधानको धारा ६३ को उपधारा (२) बमोजिम तोकेको मितिमा मतदान सम्पन्न गर्न आयोगले समय तोकी सोको सूचना जारी गर्नेछ र त्यस्तो सूचना नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गर्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारले भौगोलिक अवस्था, मौसम तथा अन्य परिस्थिति समेत विचार गरी एक वा एकभन्दा बढी निर्वाचन क्षेत्रमा निर्वाचनको लागि मतदान गर्न एउटै वा अलग-अलग मिति तोक्न सक्नेछ र यसरी नेपाल सरकारले तोके बमोजिम एउटै वा अलग-अलग मितिमा निर्वाचन कार्यक्रम अनुसार भएको निर्वाचन एकैपटक भएको मानिनेछ ।

१७. निर्वाचन कार्यक्रमको सूचना : (१) दफा १६ बमोजिम निर्वाचनको सूचना प्रकाशित भएपछि सम्बन्धित निर्वाचन अधिकृतले आयोगले निर्धारण गरेको कार्यक्रम अनुसार पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत उम्मेदवारको मनोनयनपत्र दर्ता गर्ने, मनोनयनपत्र दर्ता भएको उम्मेदवारको सूची प्रकाशन गर्ने, उम्मेदवारीको दाबी विरोधमा उजुरी दिने, मनोनयनपत्र जाँच गर्ने, मनोनयन भएको उम्मेदवारको नामावली प्रकाशन गर्ने, उम्मेदवारले नाम फिर्ता लिने, उम्मेदवारको अन्तिम नामावली प्रकाशन गर्ने र उम्मेदवारलाई निर्वाचन चिन्ह प्रदान गर्ने मिति, समय र स्थान तोकी निर्वाचन कार्यक्रमको सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।

(२) दफा १६ बमोजिम निर्वाचनको सूचना प्रकाशित भएपछि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको लागि उम्मेदवारको बन्दसूची आयोगमा पेश गर्ने, सो उपर दाबी विरोध गर्ने र अन्तिम उम्मेदवारको बन्दसूची प्रकाशन गर्ने समेतका कार्यक्रम आयोगले प्रकाशन गर्नेछ ।

परिच्छेद-५

उम्मेदवार तथा मनोनयनपत्र

१८. उम्मेदवारको योग्यता : निर्वाचनमा उम्मेदवार हुन कुनै पनि व्यक्तिले देहायको योग्यता पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) नेपाली नागरिक,

(ख) कम्तीमा पच्चीस वर्ष उमेर पूरा गरेको,

(ग) नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूरमा सजाय नपाएको,

(घ) कुनै लाभको पद धारण नगरेको ।

स्पष्टीकरण : खण्ड (घ) को प्रयोजनको लागि "लाभको पद" भन्नाले निर्वाचन वा मनोनयनद्वारा पूर्ति गरिने राजनैतिक पद बाहेक कुनै सरकारी कोषबाट पारिश्रमिक वा अन्य कुनै आर्थिक सुविधा पाउने अन्य कुनै पदलाई जनाउनेछ ।

१९. उम्मेदवारको अयोग्यता : यस ऐनमा अन्यत्र सुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका व्यक्ति निर्वाचनमा उम्मेदवार हुन अयोग्य मानिनेछन् :-

(क) मतदाता नामावलीमा नाम समावेश नभएको,

(ख) नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको वा नेपाल सरकारबाट अनुदानप्राप्त संस्थामा पारिश्रमिक पाउने गरी बहाल रहेका व्यक्ति,

(ग) निर्वाचन सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम सजाय पाई सो सजाय पाएको मितिले दुई वर्ष भुक्तान नगरेको,

(घ) भ्रष्टाचारको कसूरमा अदालतको अन्तिम फैसलाबाट सजाय पाएको,

(ङ) बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको ऋण नियतवश नतिरी प्रचलित कानून बमोजिम कालोसूचीमा परेको,

(च) मगज बिग्रेको,

(छ) सम्वत् २०६२ तथा २०६३ सालमा लोकतन्त्रको लागि भएको जनआन्दोलनका बखत जनधनको क्षति, सत्ता, शक्ति र पदको दुरुपयोग, मानव अधिकारको उल्लंघन वा राष्ट्रिय ढुकुटीको दुरुपयोग बापत जाँचबुझ आयोग ऐन, २०२६ बमोजिम गठित जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदनमा राजनैतिक नियुक्तिको पदमा रही दोषी देखाइएको ।

२०. उम्मेदवारको उमेरको गणना : निर्वाचनमा उम्मेदवार हुनको लागि उम्मेदवारको उमेरको गणना गर्दा पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणालीको हकमा उम्मेदवारको मनोनयनपत्र दर्ता गर्ने र

समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीको हकमा आयोगमा उम्मेदवारको बन्दसूची पेश गर्ने मितिसम्ममा पच्चीस वर्ष उमेर पूरा गरेको हुनु पर्नेछ ।

२१. उम्मेदवारको मनोनयन : (१) संविधान र यस ऐन बमोजिम उम्मेदवार हुन योग्यता पुगेको र कुनै निर्वाचन क्षेत्रको मतदाता नामावलीमा मतदाताको रुपमा नाम दर्ता भएको कुनै व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम हुने निर्वाचनमा तोकिए बमोजिम उम्मेदवार मनोनयन गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै निर्वाचन क्षेत्रको लागि उम्मेदवार मनोनयन गर्दा एकजना प्रस्तावक र एकजना समर्थक हुनु पर्नेछ । त्यस्तो प्रस्तावक र समर्थक सोही निर्वाचन क्षेत्रको मतदाता नामावलीमा नाम दर्ता भएको मतदाता हुनु पर्नेछ ।

(३) निर्वाचन प्रयोजनको लागि दर्ता भएको राजनैतिक दलले खडा गरेको उम्मेदवारको सम्बन्धमा सो दलले निजलाई औपचारिक पत्र समेत दिएको हुनु पर्नेछ र त्यस्तो औपचारिक पत्र प्रदान गर्न अधिकार पाएको सो दलको पदाधिकारीले त्यस्तो पत्रको एक प्रति निर्वाचन अधिकृतलाई समेत पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम कुनै व्यक्तिलाई प्रस्ताव गरिएको अवस्थामा निजले मनोनयनपत्रमा आफ्नो मञ्जुरी लेखी सहीछाप समेत गर्नु पर्नेछ ।

(५) कुनै व्यक्तिलाई एउटै निर्वाचन क्षेत्रको निर्वाचनको लागि बढीमा तीन मनोनयनपत्रद्वारा मनोनयन गर्न सकिनेछ ।

(६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार उम्मेदवार मनोनयन गर्दा राजनैतिक दलले यस ऐन बमोजिम योग्यता पुगेको उम्मेदवारको नाम उम्मेदवारको बन्दसूचीमा समावेश गरी त्यस्तो बन्दसूची आयोग समक्ष पेश गरेमा उम्मेदवारको मनोनयन गरेको मानिनेछ । मनोनयन गरेका प्रत्येक उम्मेदवारको कुन ठाउँको मतदाता नामावलीमा नाम समावेश भएको छ सो र निजको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि एवं ठेगाना समेत उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ ।

२२. मनोनयन पत्र प्रमाणित गर्ने अधिकारी सम्बन्धी व्यवस्था : (१) निर्वाचन प्रयोजनको लागि आयोगमा दर्ता भएको राजनैतिक दलको तर्फबाट उम्मेदवार मनोनयनको औपचारिक पत्र प्रदान गर्न अधिकार पाएको राजनैतिक दलको पदाधिकारीको नाम, थर, पद र निजको दस्तखतको नमुना सो राजनैतिक दलको केन्द्रीय कार्यकारिणी समितिले तोकेको पदाधिकारीले प्रमाणित गरी उम्मेदवारको लागि मनोनयनपत्र दाखिला गर्ने अन्तिम मितिभन्दा कम्तीमा सात दिन अगावै आयोगलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको रीत नपुऱ्याई मनोनयनपत्र दाखिल भएको अवस्थामा त्यस्तो राजनैतिक दलको उम्मेदवारलाई सो राजनैतिक दलको उम्मेदवारको रुपमा मान्यता दिइने छैन ।

२३. मनोनयनपत्रको दर्ता : (१) उम्मेदवारको मनोनयनपत्र उम्मेदवार आफैले वा निजको प्रतिनिधिले वा प्रस्तावक वा समर्थकले सम्बन्धित निर्वाचन क्षेत्रको निर्वाचन अधिकृत समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पेश भएको मनोनयनपत्र सम्बन्धित निर्वाचन अधिकृतले यस ऐन बमोजिम रीतपूर्वकको छ वा छैन हेरी रीतपूर्वकको भए दर्ता गरी तोकिए बमोजिमको निस्सा मनोनयनपत्र दर्ता गर्न ल्याउने व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ ।

(३) निर्वाचन अधिकृतले प्रस्तावक वा समर्थक नभएको वा प्रस्तावक वा समर्थक दोहोरिएको वा यस ऐन बमोजिमको धरौटी राखेको निस्सा नभएको वा प्रस्तावक वा समर्थक वा उम्मेदवार हुने व्यक्तिको सहीछाप नभएको वा अन्य रीत नपुगेको मनोनयनपत्र दर्ता गर्न ल्याएमा रीत नपुगेको जति सच्याउन लगाई सो मनोनयनपत्र दर्ता गर्नु पर्नेछ । यसरी रीत नपुगेको कुरा सच्याउनु पर्ने व्यहोरा नसच्याई मनोनयनपत्र दर्ता गराउन चाहेमा सोही व्यहोरा मनोनयनपत्रमा जनाई सोको सूचना मनोनयनपत्र दर्ता गराउने व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) मनोनयनपत्र दर्ता गर्ने समय समाप्त भएपछि निर्वाचन अधिकृतले निर्वाचन कार्यक्रमको सूचनामा तोकिएको मिति, समय र स्थानमा मनोनयनपत्र दर्ता भएको उम्मेदवारको सूची प्रकाशन गर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्रकाशित सूचीमा उल्लिखित कुनै उम्मेदवारको योग्यताको सम्बन्धमा उजुरी दिन चाहने उम्मेदवार वा निजको प्रतिनिधिले निर्वाचन कार्यक्रमको सूचनामा तोकिएको मिति, समय र स्थानमा निर्वाचन अधिकृत समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ ।

(६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि दफा २१ को उपदफा (६) बमोजिम राजनैतिक दलले उम्मेदवार मनोनयन गर्ने प्रयोजनको लागि पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूची बमोजिम उम्मेदवारको मनोनयनपत्र दर्ता भएको मानिनेछ ।

२४. मनोनयनपत्रको जाँच : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि दर्ता भएको मनोनयनपत्र जाँच गर्न निर्वाचन कार्यक्रमको सूचनामा तोकिएको मिति, समय र स्थानमा प्रस्तावक, समर्थक वा उम्मेदवार स्वयं वा निजले लिखित रुपमा अधिकार दिएको एकजना प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ ।

(२) निर्वाचन अधिकृतले उपदफा (१) मा उल्लेख गरिएका व्यक्तिहरु समक्ष त्यस्ता सम्पूर्ण उम्मेदवारहरुको मनोनयनपत्र जाँच गर्नेछ ।

तर त्यसरी उपस्थित हुनु पर्ने कुनै प्रस्तावक, समर्थक वा उम्मेदवार वा निजको प्रतिनिधि उपस्थित नभएमा पनि मनोनयनपत्र जाँच गर्न र सो सम्बन्धमा कानून बमोजिम निर्णय गर्न यस उपदफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

(३) निर्वाचन अधिकृतले उपदफा (२) बमोजिम उम्मेदवारहरुको मनोनयनपत्र जाँच गर्दा दफा २३ को उपदफा (५) बमोजिम कुनै उम्मेदवारको विरोधमा उजुरी परेको रहेछ भने सो सम्बन्धमा समेत आवश्यक जाँचबुझ गरी निर्णय गर्नु पर्नेछ । यसरी जाँचबुझ गर्दा प्रस्तावक र समर्थक दोहोरिएको पाइएमा सम्बन्धित उम्मेदवारलाई सच्याउने मौका दिनु पर्नेछ र मनोनयनपत्रमा रहेको सानोतिनो भूलचूकको कारणले मात्र सो मनोनयनपत्र बदर गरिने छैन ।

स्पष्टीकरण : यस उपदफाको प्रयोजनको लागि "सानोतिनो भूलचूक" भन्नाले मतदाता नामावलीमा वा मनोनयनपत्रमा उम्मेदवार, प्रस्तावक वा निजहरुसँग सम्बन्धित व्यक्तिको नाम, थर, वतन वा क्रम संख्याको लेखाई वा छपाई सम्बन्धी प्राविधिक वा अक्षर, मात्रा वा अङ्कको त्रुटि भएमा र सो त्रुटिले कुनै तात्विक फरक नपार्ने भएमा त्यस्तो त्रुटिलाई जनाउनेछ ।

(४) देहायका अवस्थामा निर्वाचन अधिकृतले यस दफा बमोजिम गर्नु पर्ने मनोनयनपत्रको जाँच सम्बन्धी कारबाही स्थगित गर्न सक्नेछ :-

(क) मनोनयनपत्र जाँच गर्ने स्थानमा सो जाँच गर्ने समयमा हुलदङ्गा लगायत अन्य असामान्य परिस्थिति उत्पन्न भएमा, वा

(ख) प्राकृतिक विपत्तिको कारणले काबूबाहिरको परिस्थिति उत्पन्न भएमा ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम मनोनयनपत्रको जाँच सम्बन्धी कारबाही स्थगित भएमा निर्वाचन अधिकृतले समय र स्थान तोकी यथासम्भव छिटो मनोनयनपत्रको जाँच गर्नु पर्नेछ ।

२५. मनोनयनपत्र बदर हुने अवस्था : देहायको अवस्थामा मनोनयनपत्र बदर हुनेछ :-

(क) संविधान र यस ऐन बमोजिम उम्मेदवारको योग्यता नभएमा,

(ख) उम्मेदवार हुने व्यक्तिको मञ्जुरी नभएमा वा निजको वा निजको उम्मेदवार मनोनयन गर्ने प्रस्तावक र समर्थकको सहीछाप नभएमा वा किर्ते सहीछाप भएमा,

(ग) दफा ६७ बमोजिम दाखिला गर्नु पर्ने धरौटी नराखेमा,

(घ) दफा १७ बमोजिम तोकिएको समयभित्र मनोनयनपत्र दर्ता नभएमा,

(ङ) दफा २२ र २३ मा लेखिए बमोजिम मनोनयनपत्र दाखिला नभएमा,

(च) यस ऐन बमोजिम अन्य रीत नपुगेको भएमा ।

२६. उम्मेदवारको नामावली : निर्वाचन अधिकृतले मनोनयनपत्रहरुको जाँच गरिसकेपछि कानून बमोजिम रीत पुगेका मनोनयनपत्र बमोजिमका उम्मेदवारहरुको तोकिए बमोजिम नामावली तयार गर्नु पर्नेछ र सो नामावलीको एक प्रति आफ्नो कार्यालयमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

तर समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार हुने निर्वाचनका लागि राजनैतिक दलले पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूचीमा रहेका नामावली आयोगले सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

२७. नाम फिर्ता लिने : (१) कुनै उम्मेदवारले आफ्नो नाम उम्मेदवारको नामावलीबाट हटाउनको लागि नाम फिर्ता लिन चाहेमा दफा १७ को उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको समयभित्र निर्वाचन अधिकृतलाई लिखित सूचना दिई आफ्नो नाम फिर्ता लिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नाम फिर्ता लिएको सूचना उम्मेदवार आफैले वा निजको प्रतिनिधिले दाखिल गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम नाम फिर्ता लिएको सूचना निर्वाचन अधिकृत समक्ष दाखिला भैसकेपछि सो सूचना बदर गर्न वा फिर्ता लिन पाउने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम दाखिला भएको सूचनाको सत्यतामा निर्वाचन अधिकृत सन्तुष्ट भएमा नाम फिर्ता लिने उम्मेदवारको नाम उम्मेदवारको नामावलीबाट हटाउनु पर्नेछ र नाम हटाइएको सूचना निर्वाचन अधिकृतले आफ्नो कार्यालयमा तुरुन्त प्रकाशन गर्नेछ ।

(५) कुनै राजनैतिक दलले खडा गरेको कुनै उम्मेदवारको सम्बन्धमा सो दलको अधिकारप्राप्त व्यक्तिले निजको नाम फिर्ता लिने गरी निर्वाचन अधिकृतलाई दफा १७ को उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको समयभित्र लेखी पठाएमा निजलाई सो दलको उम्मेदवारको रुपमा कायम राखिने छैन ।

(६) उम्मेदवारको बन्दसूचीमा सूचीकृत कुनै उम्मेदवारले दफा १७ को उपदफा (१) मा तोकिएको समयभित्र आफ्नो नाम उम्मेदवारको बन्दसूचीबाट हटाउन चाहेमा आयोग समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ । यसरी निवेदन परेमा आयोगले त्यस्तो उम्मेदवारको नाम उम्मेदवारको बन्दसूचीबाट हटाई सोको जानकारी सम्बन्धित राजनैतिक दललाई दिनु पर्नेछ ।

२८. उम्मेदवारको अन्तिम नामावली : (१) दफा १७ को उपदफा (१) बमोजिम उम्मेदवारले नाम फिर्ता लिने समय समाप्त भएपछि निर्वाचन अधिकृतले बाँकी रहेका उम्मेदवारहरुको नामावली तोकिए बमोजिम तयार गर्नु पर्नेछ र सो नामावलीको एक प्रति आफ्नो कार्यालयमा तुरुन्त प्रकाशन गरी सोको एक प्रति आयोगमा पठाउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको नामावलीमा उम्मेदवारको नाम वर्णानुक्रम अनुसार लेखिनेछ र कुनै राजनैतिक दलबाट मनोनीत उम्मेदवार भएमा निजहरुको मनोनयनपत्रमा लेखिएको ठेगानामा सो दलको नाम समेत उल्लेख गरिनेछ।

२९. समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत उम्मेदवारको दाबी विरोध सम्बन्धी व्यवस्था : (१) दफा ७ बमोजिम प्राप्त उम्मेदवारको बन्दसूची उपर आवश्यक जाँचबुझ गरी आयोगले सो सूची सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम उम्मेदवारको बन्दसूची प्रकाशन गर्दा आयोगले त्यस्तो सूचीमा नाम समावेश भएको कुनै उम्मेदवारको संविधान र यस ऐन बमोजिमको योग्यता नपुगेको भए सो सम्बन्धमा दाबी विरोध गर्न सात दिनभित्र निवेदन दिन आउनु भन्ने व्यहोराको सूचना समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

(३) आयोगले उपदफा (१) र (२) बमोजिम उम्मेदवारको बन्दसूची र दाबी विरोध गर्न आउनु भनी सूचना प्रकाशन गरेको व्यहोरा आवश्यकता अनुसार राष्ट्रियस्तरका सञ्चार माध्यमबाट समेत प्रकाशन र प्रसारण गर्न सक्नेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम प्रकाशित उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको कुनै उम्मेदवारको संविधान वा यस ऐन बमोजिम योग्यता नपुगेको भनी कुनै राजनैतिक दल वा उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको कुनै व्यक्तिले आयोगले निर्धारण गरेको समयभित्र प्रमाण सहित आयोग समक्ष दाबी विरोध गर्न सक्नेछ।

(५) उपदफा (१) बमोजिम दाबी विरोधको निवेदन प्राप्त भएमा सो सम्बन्धमा आयोगले आवश्यक जाँचबुझ गर्न सक्नेछ र जाँचबुझबाट उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको व्यक्ति संविधान र यस ऐन बमोजिमको योग्यता पुगेको नदेखिएमा आयोगले सोही व्यहोरा जनाई त्यस्तो उम्मेदवारको नाम त्यस्तो सूचीबाट हटाउनु पर्नेछ।

(६) यस ऐन बमोजिम दाबी विरोधको काम समाप्त भएपछि आयोगले आफ्नो कार्यालयमा अन्तिम उम्मेदवारको बन्दसूची प्रकाशन गर्नेछ।

(७) यस ऐन बमोजिम दाबी विरोधको काम समाप्त भएपछि आयोगले अन्तिम उम्मेदवारको बन्दसूची प्रमाणित गरी सम्बन्धित राजनैतिक दललाई पठाउनु पर्नेछ ।

३०. निर्विरोध निर्वाचित भएको मानिने : पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत कुनै निर्वाचन क्षेत्रमा एकजना मात्र उम्मेदवार कायम हुन आएमा निर्वाचन अधिकृतले सो निर्वाचन क्षेत्रबाट त्यस्तो उम्मेदवार निर्विरोध निर्वाचित भएको भनी तोकिए बमोजिम घोषणा गर्नेछ ।

३१. निर्वाचन चिन्ह : (१) यस ऐन बमोजिम पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली तथा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि क्रमशः उम्मेदवार तथा राजनैतिक दललाई वितरण गर्ने निर्वाचन चिन्ह आयोगले निर्धारण गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निर्धारण गरिएको निर्वाचन चिन्ह राजनैतिक दल तथा उम्मेदवारलाई तोकिए बमोजिम प्रदान गरिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निर्वाचन चिन्ह प्रदान गर्दा आयोगले यस ऐन बमोजिम दर्ता भएको प्रत्येक राजनैतिक दललाई पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको निर्वाचन क्षेत्रमा सम्बन्धित राजनैतिक दलले खडा गरेका प्रत्येक उम्मेदवारले प्रयोग गर्न पाउने गरी र समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि राजनैतिक दलले प्रयोग गर्न पाउने गरी एकै प्रकारको निर्वाचन चिन्ह प्रदान गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्रदान गरिएको निर्वाचन चिन्ह सो राजनैतिक दलका उम्मेदवार वा राजनैतिक दल बाहेक अरु कसैले पनि प्रयोग गर्न पाउने छैन ।

(५) उम्मेदवारले निर्वाचन चिन्ह प्राप्त गरिसकेपछि निजले सो राजनैतिक दल त्याग गरे पनि वा अर्को दलमा प्रवेश गरे तापनि सो निर्वाचन चिन्ह परिवर्तन हुन सक्ने छैन । सो उम्मेदवार निर्वाचित भएमा चिन्ह प्रदान गर्ने दलले प्रमाण सहित आयोगमा उजुरी दिएमा निजको सदस्यता खारेज हुनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम निर्वाचन चिन्ह वितरण गर्दा यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत व्यवस्थापिका-संसदमा प्रतिनिधित्व गर्ने राजनैतिक दलले यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि निर्वाचनको प्रयोजनका लागि निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त गरेको निर्वाचन चिन्ह सोही राजनैतिक दललाई प्रदान गर्नु पर्नेछ । यसरी निर्वाचन चिन्ह वितरण गर्दा कुनै गल्ती भएको वा फरक पर्न गएको भन्ने आयोगलाई लागेमा आयोगले त्यस्तो चिन्ह परिवर्तन गर्न सक्नेछ ।

(७) स्वतन्त्र उम्मेदवारको निमित्त छुट्याइएको निर्वाचन चिन्हको समूहबाट स्वतन्त्र रुपले खडा भएको उम्मेदवारले प्रयोग गर्ने गरी निर्धारण गरिएका निर्वाचन चिन्ह तोकिए बमोजिमको तरिका अनुसार निर्वाचन अधिकृतले प्रदान गर्नेछ ।

३२. उम्मेदवारको मृत्यु भएमा : (१) दफा २८ बमोजिम उम्मेदवारको अन्तिम नामावली प्रकाशित हुनुभन्दा अघि राजनैतिक दलबाट मनोनयन भएको उम्मेदवारको मनोनयनपत्र रीतपूर्वकको ठहरिइसकेको र आफ्नो नाम फिर्ता नलिएको कुनै उम्मेदवारको मृत्यु भएमा र त्यस्तो मृत्यु भएको लिखित सूचना निज उम्मेदवारको निर्वाचन प्रतिनिधि वा सम्बन्धित राजनैतिक दलबाट प्राप्त भएमा निर्वाचन अधिकृतले सो निर्वाचन क्षेत्रको अन्य कार्यक्रम तुरुन्त स्थगित गर्नु पर्नेछ र त्यसको जानकारी आयोगलाई दिनु पर्नेछ । त्यसरी कार्यक्रम स्थगित भएको सूचना अन्य उम्मेदवारहरु समेतको जानकारीको लागि निर्वाचन अधिकृतले आफ्नो कार्यालयमा टाँस्नु पर्नेछ ।

तर समानुपातिक निर्वाचनका लागि उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको कुनै उम्मेदवारको मृत्यु भएमा निर्वाचन कार्यक्रम स्थगित हुने छैन ।

(२) दफा २८ बमोजिम उम्मेदवारको अन्तिम नामावली प्रकाशित भएपछि कुनै राजनैतिक दलबाट मनोनयन भएको उम्मेदवारको मृत्यु भएमा र त्यस्तो मृत्यु भएको लिखित सूचना निज उम्मेदवारको निर्वाचन प्रतिनिधि वा सम्बन्धित राजनैतिक दलबाट प्राप्त भएमा निर्वाचन अधिकृतले सो निर्वाचन क्षेत्रको अन्य कार्यक्रम तुरुन्त स्थगित गर्नु पर्नेछ र त्यसको जानकारी आयोगलाई दिनु पर्नेछ । त्यसरी कार्यक्रम स्थगित भएको सूचना अन्य उम्मेदवारहरु समेतको जानकारीको लागि निर्वाचन अधिकृतले आफ्नो कार्यालयमा टाँस्नु पर्नेछ ।

तर समानुपातिक निर्वाचनका लागि उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम समावेश भएको कुनै उम्मेदवारको मृत्यु भएमा निर्वाचन कार्यक्रम स्थगित हुने छैन ।

(३) आयोगले उपदफा (१) बमोजिमको जानकारी प्राप्त गरेपछि सो निर्वाचन क्षेत्रमा मतदानको कार्यक्रममा असर नपर्ने गरी उम्मेदवारको मनोनयन सम्बन्धी कार्यक्रम यथाशक्य छिटो पूरा गर्न अर्को कार्यक्रम निर्धारण गरी निर्वाचन अधिकृतलाई पठाउनु पर्नेछ । यसरी कार्यक्रम निर्धारण गर्दा जुन राजनैतिक दलको उम्मेदवारको मृत्यु भएको हो सोही राजनैतिक दलले मात्र पुनः उम्मेदवार मनोनयन गर्न सकिने गरी कार्यक्रम निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(४) आयोगले उपदफा (२) बमोजिमको जानकारी प्राप्त गरेपछि सो निर्वाचन क्षेत्रमा मतदान गर्ने मिति लगायत निर्वाचनको लागि यस परिच्छेद बमोजिमको अन्य कार्यक्रम पुनः निर्धारण गरी निर्वाचन अधिकृतलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(५) दफा २८ बमोजिम प्रकाशित उम्मेदवारको अन्तिम नामावलीमा नाम रहेको उम्मेदवारले पुनः मनोनयनपत्र दाखिला गर्नु पर्ने छैन र जुन राजनैतिक दलको उम्मेदवारको मृत्यु भएको हो सो राजनैतिक दलको तर्फबाट मात्र पुनः उम्मेदवार मनोनयन गर्न सकिनेछ।

(६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उम्मेदवारको मृत्यु भई निर्वाचनको कार्यक्रम स्थगित गर्नु पर्दा निर्वाचन कार्यक्रममा लेखिए बमोजिमको काम सम्पन्न गर्नु पर्ने अवधि पन्ध्र दिनभन्दा बढी भएमा पुनः अर्को कार्यक्रम प्रकाशन गर्नु पर्ने छैन, सोही कार्यक्रमको समयावधिभित्र नै मतदानको काममा बाधा नपुग्ने गरी उम्मेदवारको मनोनयन सम्बन्धी काम पूरा गर्नु पर्ने गरी मिलाउनु पर्नेछ।

३३. उम्मेदवारको परिचयपत्र : यस परिच्छेद बमोजिम अन्तिम नामावलीमा कायम रहेका पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतका उम्मेदवारहरुलाई निर्वाचन अधिकृतले तोकिए बमोजिमको परिचयपत्र समेत दिनेछ।

परिच्छेद-६

मतदान केन्द्र, मतपत्र र मतपेटिका

३४. मतदान केन्द्र : (१) आयोगले निर्वाचन क्षेत्रमा आवश्यक संख्यामा मतदान केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरु तोक्नेछ र त्यसको सूची तोकिए बमोजिम प्रकाशन गर्नेछ।

(२) मतदान केन्द्र तोक्ने आधार, प्रक्रिया र अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(३) निर्वाचन अधिकृतले आवश्यक भएमा आयोगको पूर्वस्वीकृति लिई मतदान केन्द्रको संख्यामा थपघट गर्न वा सुविधाजनक वा व्यावहारिक दृष्टिबाट उपयुक्त हुने ठाउँमा मतदान केन्द्र थप्न, घटाउन वा सार्न सक्नेछ।

(४) एउटा मतदान केन्द्रको क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार एक वा एकभन्दा बढी मतदान केन्द्र वा उपकेन्द्रहरु वा मतदान कक्षहरु रहन सक्नेछन्।

३५. मतपत्र : (१) आयोगले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली तथा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि क्रमशः अनुसूची-३ र अनुसूची-४ बमोजिमका ढाँचामा छुट्टाछुट्टै रङ्गको मतपत्रको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(२) मतपत्र सम्बन्धी अन्य व्यवस्था आयोगले तोके बमोजिम हुनेछ।

३६. मतपेटिका : आयोगले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली तथा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुरुप हुने निर्वाचन मतदानको लागि प्रयोग हुने छुट्टाछुट्टै मतपेटिकाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-७

मतदान

३७. मतदानको समय : मतदान हुने मितिमा मतदान गर्ने समय दफा १६ को उपदफा (१) बमोजिमको सूचनामा तोके बमोजिम हुनेछ ।

३८. मतदान : (१) कुनै निर्वाचन क्षेत्रको कुनै गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको कुनै वडाको मतदाता नामावलीमा नाम दर्ता भएको मतदाताले सोही निर्वाचन क्षेत्रको सोही गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सोही वडामा मात्र मतदान गर्न पाउनेछ ।

तर अस्थायी मतदातालाई यो बन्देज लागू हुने छैन ।

(२) मतदाताले मतदाता नामावली अनुसार आफूलाई तोकिएको मतदान केन्द्रमा मात्र मतदान गर्न पाउनेछ ।

(३) मतदाताले आफूले मतदान गर्न तोकिएको मतदान केन्द्रमा पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको लागि तोकिए बमोजिम मतपत्र लिई सोको लागि राखिएको मतपेटिकामा मतदान गरिसकेपछि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि तोकिए बमोजिम मतपत्र लिई सोको लागि राखिएको मतपेटिकामा मतदान गर्नु पर्नेछ ।

तर अस्थायी मतदाताले तोकिए बमोजिम समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनका लागि मात्र मतदान गर्न सक्नेछ ।

(४) मतदाता नामावलीमा नाम दर्ता भएको मतदाताको नामबाट सो मतदाता बाहेक अन्य कुनै व्यक्तिले मतदान गर्न पाउने छैन ।

(५) यस ऐन बमोजिम मतदान गर्न योग्यता नपुगेको व्यक्तिले निर्वाचनमा मतदान गर्न पाउने छैन ।

(६) कुनै पनि मतदाताले एउटै निर्वाचनमा एकभन्दा बढी निर्वाचन क्षेत्रमा वा एकै निर्वाचन क्षेत्रको एकभन्दा बढी मतदान केन्द्रमा मतदान गर्न पाउने छैन ।

(७) कुनै पनि मतदाताले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली र समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको निर्वाचनमा बाहेक कुनै निर्वाचन क्षेत्रमा एकभन्दा बढी पटक मतदान गर्न पाउने छैन ।

३९. <u>मतदानको तरिका</u> : (१) मतदान केन्द्रमा मतदानको लागि उपस्थित मतदातालाई मतदान अधिकृतले तोकिए बमोजिमको रीत पुऱ्याई तोकिएको मतपत्र दिनेछ ।

(२) मतदातालाई मतपत्र दिनु अघि मतदान अधिकृतले मतदाता नामावलीमा तोकिए बमोजिमको व्यहोरा जनाई तोकिए बमोजिम मतपत्र दिनेछ ।

(३) मतदाताले मतपत्रमा तोकिए बमोजिमको छाप वा चिन्ह गोप्य तवरले लगाई मतदान गर्नु पर्नेछ ।

(४) मतदाताले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको हकमा मतपत्रमा आफूले रोजेको कुनै एकजना उम्मेदवारको कोठामा र समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको हकमा राजनैतिक दलको कोठामा उपदफा (३) बमोजिमको छाप वा चिन्ह लगाई तोकिए बमोजिम मतपेटिकामा खसाली मतदान गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस ऐनमा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मतदान गर्ने प्रयोजनको लागि विद्युतीय उपकरण प्रयोग गरिएको अवस्थामा मतदाताले तोकिए बमोजिम विद्युतीय उपकरणद्वारा मतदान गर्नु पर्नेछ ।

४०. <u>विशेष परिस्थितिमा मतदान स्थगित गर्न सकिने</u> : (१) कुनै मतदान केन्द्रमा हुलदङ्गा लगायत अन्य असामान्य परिस्थिति उत्पन्न भई वा कुनै कारणले विद्युतीय उपकरण सञ्चालन हुन नसकी वा उपद्रव वा प्राकृतिक विपत्ति वा आफ्नो काबूबाहिरको कुनै कारणले मतदानको काम हुन नसक्ने कुरामा सो मतदान केन्द्रमा नियुक्त मतदान अधिकृत वा सो निर्वाचन क्षेत्रको निर्वाचन अधिकृत विश्वस्त भएमा निजले सो मतदान केन्द्रको मतदान कार्य तत्काल स्थगित गर्न सक्नेछ र सोको सूचना सोही स्थानमा प्रकाशन गर्नेछ । मतदान अधिकृतले सो मतदान स्थगित गरेको रहेछ भने निजले सोको सूचना तुरुन्त निर्वाचन अधिकृतलाई दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मतदान स्थगित भएको व्यहोराको जानकारी निर्वाचन अधिकृतले तुरुन्त आयोगलाई र अन्य सम्बन्धित अधिकारीलाई समेत दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको जानकारी प्राप्त गरेपछि आयोगले अन्यथा निर्देशन दिएमा बाहेक निर्वाचन अधिकृतले सो मतदान केन्द्रमा पुनः मतदान हुने मिति र समय तोकी सूचना प्रकाशित गरी पुनः मतदान गराउनेछ ।

४१. मतदान केन्द्रको अनधिकृत कब्जा : (१) देहायका अवस्थामा मतदान केन्द्रको अनधिकृत कब्जा भएको मानिनेछ :-

(क) कसैले बल प्रयोग गरी वा डर त्रास देखाई वा धम्की दिई मतदान केन्द्र वा मतदान गर्न निश्चित गरिएको स्थान वा विद्युतीय उपकरण आफ्नो कब्जामा लिई मतदानको कार्यमा प्रभाव पारेमा वा कुनै उम्मेदवारका समर्थक मतदाताहरुलाई मात्र मतदान गर्न दिएमा वा अन्य मतदाताहरुलाई मतदान गर्न नदिएमा,

(ख) कसैले बल प्रयोग गरी वा नगरी मतदातालाई कुनै उम्मेदवारको पक्षमा मतदान गर्न वा नगर्न डर त्रास देखाएमा वा धम्की दिएमा वा मतदान गर्नका लागि मतदान केन्द्र वा मतदान गर्ने स्थानमा जान वा प्रवेश गर्न नदिएमा,

(ग) कसैले बल प्रयोग गरी वा नगरी मतदान कार्य सञ्चालन गर्न खटिएका अधिकारीलाई आफ्नो कर्तव्य पालन गर्न नदिएमा वा निजको जिम्मामा रहेको मतपत्र, मतपेटिका, मतदान गर्न राखिएको विद्युतीय उपकरण वा मतदान सम्बन्धी सामग्री खोसेमा वा अन्य त्यस्तै कार्य गरी मतदानको कार्य निष्पक्ष तथा स्वतन्त्र रुपमा सामान्य ढङ्गले सञ्चालन नहुने वा हुन नसक्ने गरी प्रभावित गरेमा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कुनै अवस्था परेमा त्यसको राय सहितको प्रतिवेदन मतदान अधिकृतले निर्वाचन अधिकृतलाई र निर्वाचन अधिकृतले आयोगलाई तुरुन्त दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि आयोगले सो स्थानमा जाँचबुझ गर्न अनुगमन टोली खटाउन सक्नेछ र त्यसरी अनुगमन टोली खटाइएकोमा सो टोलीले दिएको प्रतिवेदन र अन्य वस्तुस्थिति समेतको आधारमा आयोगले सो मतदान केन्द्रको मतदान रद्द गर्न सक्नेछ र यसरी रद्द गरिएको सो मतदान केन्द्रमा आयोगको निर्देशनमा निर्वाचन अधिकृतले पुनः मतदान गर्ने मिति र समय तोक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन र अन्य वस्तुस्थितिबाट मतदान केन्द्रहरुमा अनधिकृत कब्जा भएको कारणले निर्वाचनको परिणाममा प्रभाव पर्ने सम्भावना देखिएमा आयोगले सो निर्वाचन

क्षेत्रको निर्वाचन रद्द गर्न सक्नेछ र सो निर्वाचन क्षेत्रमा आयोगको निर्देशनमा निर्वाचन अधिकृतले पुनः मतदान गर्ने मिति र समय तोक्नेछ।

४२. मतपेटिका, विद्युतीय उपकरण नोक्सान भएमा वा तोडफोड गरिएमा : (१) कुनै मतदान केन्द्रमा मतदानको लागि प्रयोग भएको मतपेटिका वा मतदान गर्न राखिएको विद्युतीय उपकरण दुर्घटनावश नोक्सान भएमा वा जानाजान तोडफोड गरी नोक्सान गरिएमा मतदान अधिकृतले सो मतदान केन्द्र रहेको निर्वाचन क्षेत्रको निर्वाचन अधिकृतलाई र निर्वाचन अधिकृतले आयोगलाई त्यसको प्रतिवेदन तुरुन्त दिनु पर्नेछ।

(२) मतदान अधिकृतले निर्वाचन अधिकृतलाई बुझाइसकेको मतदानको लागि प्रयोग भएको मतपेटिका वा विद्युतीय उपकरण कुनै किसिमले खोसिएमा वा दुर्घटनावश नोक्सान भएमा वा जानाजान तोडफोड गरी नोक्सान गरिएमा निर्वाचन अधिकृतले आयोगलाई त्यसको राय सहितको प्रतिवेदन तुरुन्त दिनु पर्नेछ।

(३) आयोगले उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको राय सहितको प्रतिवेदन प्राप्त गरेपछि सो सम्बन्धमा सबै घटना र परिस्थितिको जाँचबुझ गर्न अनुगमन टोली खटाउन सक्नेछ र त्यसरी अनुगमन टोली खटाइएकोमा सो टोलीको प्रतिवेदन समेतको अध्ययन गरी सो मतदान केन्द्रको मतदान रद्द गर्न सक्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम मतदान रद्द गरिएको मतदान केन्द्रमा आयोगको निर्देशनमा सम्बन्धित निर्वाचन अधिकृतले पुनः मतदान गर्ने मिति र समय तोक्नेछ र त्यसको सूचना प्रकाशन गर्नेछ।

४३. नाम ढाँटी मतदान गर्न आएमा विरोध गर्ने : (१) कुनै व्यक्तिले आफ्नो नाम ढाँटी अर्को मतदाताको नामले मतदान गर्नको लागि मतपत्र लिन आएमा राजनैतिक दल वा उम्मेदवार वा तिनको प्रतिनिधिले तोकिए बमोजिमको रकम धरौटी राखी मतदान अधिकृत समक्ष तोकिए बमोजिम विरोध गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विरोध भएमा मतदान अधिकृतले सो सम्बन्धमा ठाडो बुझी तत्काल निर्णय गर्नु पर्नेछ र यसरी पर्न आएको विरोध र सोको निर्णय तोकिए बमोजिमको निर्णय किताबमा तुरुन्त जनाउनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम विरोध ठीक ठहरेमा मतदान अधिकृतले सो धरौटी रकम सम्बन्धित व्यक्तिलाई फिर्ता दिनेछ। विरोध ठीक नठहरेमा सो धरौटी रकम जफत हुनेछ।

४४. <u>मतदान केन्द्रमा प्रवेश</u> : (१) मतदान अधिकृतले मतदान केन्द्रमा देहायका व्यक्तिहरु बाहेक अरु कसैलाई प्रवेश गर्न दिने छैन :-

(क) मतदाताहरु,

(ख) राजनैतिक दलको प्रतिनिधि वा उम्मेदवार वा निजको एकजना प्रतिनिधि,

(ग) आयोगबाट अनुमतिप्राप्त पर्यवेक्षकहरु,

(घ) आयोग वा निर्वाचन अधिकृत वा मतदान अधिकृतबाट अनुमति पाएका व्यक्तिहरु ।

(२) मतदानको समय समाप्त भएपछि मतदान केन्द्रमा प्रवेश गरिसकेका मतदाता बाहेक अन्य मतदाताले मतदान केन्द्रमा प्रवेश गर्न पाउने छैन ।

४५. <u>मतदान अधिकृतले निरीक्षण गर्ने</u> : कुनै मतदाता मत सङ्केत गर्ने स्थानमा मनासिब समयभन्दा बढी समयसम्म बसेमा वा मतदान अधिकृतलाई कुनै शङ्का लागेमा निजले मत सङ्केत गर्ने स्थानमा प्रवेश गरी निरीक्षण गर्न सक्नेछ ।

४६. <u>अशक्त मतदाता</u> : (१) कुनै मतदाताले शारीरिक अशक्तता वा अरु कुनै कारणवश आफै मतदान गर्न नसक्ने भई आफ्नो पत्यारको कुनै व्यक्तिलाई साथ लैजान अनुमति मागेमा र मतदान अधिकृतले सो उपयुक्त सम्झेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मतदाताको साथमा मत सङ्केत गर्ने स्थानमा प्रवेश गर्न अनुमति दिनेछ ।

(२) कुनै मतदाता स्वयं मतदान गर्न असमर्थ भई मतदान अधिकृतलाई मतपत्रमा आफूले रोजेको चिन्ह रहेको कोठामा मत सङ्केत गरिदिन अनुरोध गरेमा वा निजले निजको तर्फबाट अन्य कुनै व्यक्तिलाई आफूले रोजेको चिन्ह रहेको कोठामा मत सङ्केत गरिदिनका लागि मतदान अधिकृत समक्ष अनुरोध गरेमा सो मतदान अधिकृतले वा सो मतदाताको इच्छा अनुसार निजको हकमा निजले रोजेको व्यक्तिलाई मत सङ्केत गर्ने काममा सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(३) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दृष्टिविहीन, अपाङ्ग, वृद्ध, गर्भवति महिला वा यस्तै प्रकारको कुनै शारीरिक अशक्तता भएको मतदाताको लागि आयोगले मतदान गर्ने विशेष व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-८

<u>मतगणना र निर्वाचन परिणाम</u>

४७. निर्वाचन अधिकृतले मतगणना गर्नु गराउनु पर्ने : निर्वाचन अधिकृतले आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रको निर्वाचनको मतगणना गर्ने काम आफ्नो प्रत्यक्ष रेखदेख तथा नियन्त्रणमा गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

४८. मतगणनाको सूचना : निर्वाचन क्षेत्रका सबै मतदान केन्द्रको मतदान भएका सबै मतपेटिकाहरु मतदान अधिकृतबाट प्राप्त गरेपछि निर्वाचन अधिकृतले मतगणना गर्ने स्थान, मिति र समयको सूचना राजनैतिक दल तथा उम्मेदवारहरुको जानकारीको लागि प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । यसरी मतगणनाको समय तोक्दा सम्भव भएसम्म दुवै निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको मतगणना एकै समयमा हुने गरी तोक्नु पर्नेछ र त्यसरी एकै समयमा मतगणना गर्न सम्भव नभएमा पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको मतगणनालाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

४९. मतगणना : (१) निर्वाचन अधिकृतले दफा ४८ बमोजिमको सूचनामा उल्लेख गरिएको स्थान, मिति र समयमा सम्भव भएसम्म दुवै निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको मतगणना एकै समयमा प्रारम्भ गर्नु पर्नेछ र एकै समयमा प्रारम्भ गर्न नसकिएमा पहिले पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको मतको तोकिए बमोजिम मतगणना प्रारम्भ गर्नु पर्नेछ र सो मतगणनाको काम समाप्त भएपछि समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनमा राजनैतिक दलले प्राप्त गरेको मतको तोकिए बमोजिम मतगणना गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मतगणना गर्ने स्थान, मिति र समयमा राजनैतिक दल, उम्मेदवार वा तिनको निर्वाचन प्रतिनिधि र आवश्यकता अनुसार मतगणना प्रतिनिधि उपस्थित रहन सक्नेछन् ।

(३) यस ऐन बमोजिम कुनै निर्वाचन क्षेत्रको कुनै मतदान केन्द्रमा पुनः मतदान गर्नु पर्ने भएमा त्यस्तो मतदान केन्द्रको मतदानको कार्य समाप्त नभएसम्म सो निर्वाचन क्षेत्रको अन्य मतदान केन्द्रको मतगणना प्रारम्भ गरिने छैन ।

५०. मतगणना गर्ने स्थानमा प्रवेश : (१) निर्वाचन अधिकृतले राजनैतिक दलको प्रतिनिधि वा उम्मेदवार वा निजको निर्वाचन प्रतिनिधि तथा मतगणना प्रतिनिधि, मतगणनाको काममा खटिएका व्यक्तिहरु, पर्यवेक्षण तथा अनुगमनका लागि खटिएका व्यक्तिहरु, सुरक्षाको लागि खटिएका कर्मचारीहरु तथा आयोगले खटाएको व्यक्तिलाई मतगणना गर्ने स्थानमा प्रवेश गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

(२) मतगणना गर्ने काममा बाधा पुऱ्याउने कुनै पनि व्यक्तिलाई निर्वाचन अधिकृतले मतगणना गर्ने स्थानबाट बाहिर जान आदेश दिन सक्नेछ र त्यस्तो आदेश पाएको व्यक्तिले मतगणना गर्ने स्थानबाट बाहिर जानु पर्नेछ । सो आदेश पालन नगरी अटेर गर्ने व्यक्तिलाई निर्वाचन अधिकृतको आदेशले सुरक्षाकर्मीले सो स्थानबाट बाहिर पठाउनेछ ।

५१. मतगणना लगातार गर्ने : (१) निर्वाचन अधिकृतले मतगणना प्रारम्भ गरेपछि मतगणना समाप्त नभएसम्म सो मतगणनाको काम लगातार गर्नु पर्नेछ ।

(२) काबूबाहिरको परिस्थिति परी मतगणनाको काम बीचैमा रोक्नु परेमा निर्वाचन अधिकृतले गणना गरिसकेका मतपत्रहरु, मतगणना अभिलेखहरु, मतगणना गर्न बाँकी रहेका मतपत्रहरु र मतगणना गर्न बाँकी मतपेटिकाहरुको लगत समेत अलग-अलग खाम, थैलो वा बोरामा बन्द गरी आफ्नो लाहाछाप लगाउनु पर्नेछ । राजनैतिक दल वा उम्मेदवार वा तिनको मतगणना प्रतिनिधि वा निर्वाचन प्रतिनिधिले समेत त्यस्तो खाम, थैलो वा बोरामा आफ्नो लाहा छाप लगाउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम रोकिएको मतगणनाको काम यथाशक्य पुनः प्रारम्भ गर्नु पर्नेछ । यस उपदफा बमोजिम मतगणना पुनः प्रारम्भ हुने सूचना सो स्थानमा उपस्थित राजनैतिक दल वा उम्मेदवार वा तिनको निर्वाचन प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधिलाई दिनु पर्नेछ र मतगणना गर्ने स्थानमा समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

तर कुनै राजनैतिक दल वा उम्मेदवार वा तिनका प्रतिनिधि उपस्थित हुन नआएको कारणले मतगणना गर्ने काममा बाधा पुगेको मानिने छैन ।

५२. मतगणना पूरा हुनु अघि मतपत्र नोक्सान भएमा : (१) मतगणना पूरा हुनुभन्दा पहिले कुनै मतदान केन्द्रमा प्रयोग गरिएको मतपत्र, मतपत्र रहेको मतपेटिका वा मतदानको लागि राखिएको विद्युतीय उपकरण निर्वाचन अधिकृतको नियन्त्रणबाट गैरकानूनी तवरले अन्यत्र लगिएमा वा खोलिएमा वा नोक्सान गरिएमा वा तोडफोड गरिएमा वा हराएमा वा दुर्घटनावश नोक्सान भएमा निर्वाचन अधिकृतले मतगणनाको काम स्थगित गरी सो कुराको प्रतिवेदन आयोगलाई तुरुन्त दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मतगणनाको काम स्थगित गरिएपछि आयोगले त्यस्तो मतदान केन्द्रको सम्पूर्ण मतदान अवैध भएको घोषणा गर्नेछ र आयोगको निर्देशनमा निर्वाचन अधिकृतले त्यस्तो मतदान केन्द्रमा पुनः मतदान गर्ने स्थान, मिति र समय तोकी सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।

५३. मतगणनास्थलको अनधिकृत कब्जा : (१) देहायका अवस्थामा मतगणनास्थलको अनधिकृत कब्जा भएको मानिनेछ :-

(क) कसैले बल प्रयोग गरी वा डर त्रास देखाई वा धम्की दिई मतगणनास्थललाई आफ्नो कब्जामा लिएमा वा मतगणनाको कार्यमा संलग्न रहेका अधिकारी वा कर्मचारीबाट मतपत्र वा त्यस्तो मतपत्र रहेका मतपेटिका वा मतदान गर्नको लागि राखिएको विद्युतीय उपकरण आफ्नो कब्जामा लिएमा वा यस्तै अन्य कार्य गरी मतगणनाको कार्यमा दखल दिएमा वा प्रभावित पारेमा, वा

(ख) मतगणनाको कार्यमा संलग्न रहेको कुनै व्यक्तिले खण्ड (क) बमोजिमको कार्य गरेमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा वा अनुमति दिएमा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मतगणनास्थलको अनधिकृत कब्जा भएमा निर्वाचन अधिकृतले मतगणनाको कार्य तत्काल स्थगित गरी त्यसको प्रतिवेदन आयोगलाई तुरुन्त दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएमा आयोगले सो घटनाको सम्बन्धमा कुनै जाँचबुझ गर्नु पर्ने ठहऱ्याएमा आयोगको आयुक्त वा अनुगमन टोली खटाई जाँचबुझ गराउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदनको आधारमा वा उपदफा (३) बमोजिम जाँचबुझ गर्न खटाइएको आयुक्त वा अनुगमन टोलीको प्रतिवेदनको आधारमा सो मतगणनास्थल उपदफा (१) बमोजिम अनधिकृत तवरले कब्जा भएको भन्ने ठहऱ्याएमा सो कब्जाबाट असर परेको मतदान केन्द्रहरुको सम्पूर्ण मतपत्रहरु अवैध घोषित गरी मतदान रद्द गर्न सक्नेछ ।

(५) आयोगबाट उपदफा (४) बमोजिम मतदान रद्द गरिएको मतदान केन्द्रमा निर्वाचन अधिकृतले पुनः मतदान हुने स्थान, मिति र समय तोकी सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।

५४. मतपत्र बदर हुने अवस्था : देहायका अवस्थामा मतपत्र बदर हुनेछ :-

(क) सम्बन्धित मतदान अधिकृतको सही नभएको,

(ख) तोकिए बमोजिम मत सङ्केत नगरी अन्य कुनै किसिमले मत सङ्केत गरिएको वा अन्य कुनै चिन्ह लेखिएको,

(ग) मत सङ्केतको चिन्ह नबुझिने गरी प्रयोग गरिएको,

(घ) उम्मेदवार वा राजनैतिक दलको चिन्ह रहेको कोठामा तोकिए बमोजिम मत सङ्केत नगरी अन्यत्र मत सङ्केत गरिएको,

(ङ) मत नदिने निश्चय गरी मतदान अधिकृतलाई फिर्ता दिइएको,

(च) कुन उम्मेदवार वा राजनैतिक दलको लागि मत दिएको हो सो नछुट्टिने गरी मत सङ्केत गरिएको,

(छ) एकभन्दा बढी उम्मेदवारको कोठाहरुमा कुन उम्मेदवारलाई मत सङ्केत गरिएको भन्ने छुट्याउन नसकिने गरी मत सङ्केत गरेको,

(ज) सम्बन्धित मतदान केन्द्रको लागि निर्धारित गरिएको मतपत्र बाहेक अन्य मतपत्रद्वारा मतदान गरिएको,

(झ) आयोगले जारी गरेको मतपत्र बाहेक अन्य मतपत्र प्रयोग गरिएको,

(ञ) सम्बन्धित निर्वाचन क्षेत्रको लागि प्रयोग गर्नु पर्ने मतपत्र अन्य निर्वाचन क्षेत्रको लागि प्रयोग गरेको ।

५५. पुनः मतगणना : (१) कुनै मतदान केन्द्रको मतगणना समाप्त नहुँदै वा गणना गरिएको मतपत्र सिलबन्दी हुनुभन्दा पहिले समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको मतगणनाको सम्बन्धमा कुनै राजनैतिक दलको प्रतिनिधि र पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको मतगणनाको सम्बन्धमा सम्बन्धित निर्वाचन क्षेत्रको कुनै उम्मेदवार वा निजको निर्वाचन प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधिले केही वा सबै मतपत्र दोहोर्‍याई गन्ती गराई पाउँ भनी तत्काल निर्वाचन अधिकृत समक्ष कारण सहित लिखित निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा निर्वाचन अधिकृतले सो निवेदन तत्कालै दर्ता गरी दोहोर्‍याई मतगणना गर्नु पर्ने देखिएमा दोहोर्‍याई मतगणना गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निर्वाचन अधिकृतले दोहोर्‍याई मतगणना गर्नु नपर्ने भएमा सोही व्यहोराको निर्णय गरी सो स्थानमा उपस्थित रहेका निज उम्मेदवार वा निजको निर्वाचन प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधिलाई निर्वाचन परिणामको घोषणा गर्नुभन्दा पहिले सो निर्णयको सूचना दिनु पर्नेछ ।

५६. मत बराबर भएमा : पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनमा मतगणनाको काम पूरा भइसकेपछि दुई वा दुईभन्दा बढी उम्मेदवारको मत बराबर भएमा निर्वाचन अधिकृतले मत बराबर पाउने उम्मेदवारहरुका बीच गोला हाली निर्णय गर्नेछ ।

५७. पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन परिणामको प्रकाशन : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत कुनै निर्वाचन क्षेत्रमा मतदान भएको सबै मतदान केन्द्रहरुको मतगणनाको कार्य पूरा भइसकेपछि निर्वाचन अधिकृतले तोकिए बमोजिम मतगणनाको तालिका तयार गरी तोकिए बमोजिम निर्वाचन परिणाम प्रकाशन गर्नेछ र सो परिणाम तालिकाको एक प्रति तुरुन्त आयोगमा पठाउनु पर्नेछ ।

(२) निर्वाचन अधिकृतले उपदफा (१) बमोजिम निर्वाचनको परिणाम प्रकाशित गर्दा सबैभन्दा बढी सदर मत पाउने उम्मेदवार निर्वाचित भएको घोषणा गर्नु पर्नेछ र तोकिए बमोजिम निर्वाचित भएको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(३) निर्वाचनको परिणाम प्रकाशित गरिसकेपछि निर्वाचन अधिकृतले निर्वाचन सम्बन्धी तोकिए बमोजिम विवरणहरु समेत भएको आफ्नो प्रतिवेदन तयार गरी आयोगमा यथाशीघ्र पठाउनु पर्नेछ ।

(४) आयोगले उपदफा (१) बमोजिम निर्वाचन परिणाम तालिका प्राप्त गरेपछि निर्वाचित सदस्यहरुको नामावली तयार गरी त्यस्तो नामावलीको एक-एक प्रति प्रधानमन्त्री र व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पठाउनेछ र आयोगले सो नामावली नेपाल राजपत्रमा समेत प्रकाशन गर्नेछ ।

५८. समानुपातिक निर्वाचनको परिणामको घोषणा : (१) निर्वाचन अधिकृतले समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको लागि खसेको मतपत्रको गणना गरी प्रत्येक राजनैतिक दलहरुले प्राप्त गरेको कुल सदर मत संख्या तोकिए बमोजिम तालिकामा खुलाई आयोग समक्ष तुरुन्त पठाउनु पर्नेछ ।

(२) सम्पूर्ण मुलुकलाई एक निर्वाचन क्षेत्र मानी निर्वाचन भएको समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीको निर्वाचनमा राजनैतिक दलहरुले प्राप्त गरेको कुल सदर मत संख्याको विवरण मुलुकभरबाट प्राप्त गरिसकेपछि प्रत्येक राजनैतिक दलले प्राप्त गरेको कुल सदर मत संख्याको अनुपातमा सो राजनैतिक दलले आयोग समक्ष पेश गरेको उम्मेदवारको बन्दसूचीमा सूचीकृत उम्मेदवारहरुमध्ये दफा ७ को उपदफा (६) बमोजिम राजनैतिक दलको केन्द्रीय कार्यसमितिको निर्णयले छनौट गरी आयोग समक्ष पेश भएका उम्मेदवारहरु निर्वाचित भएको घोषणा आयोगले गर्नेछ । यसरी निर्वाचित भएको उम्मेदवारको नाम आयोगले प्रधानमन्त्री र व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पठाउनु पर्नेछ र आयोगले सो नामावली नेपाल राजपत्रमा समेत प्रकाशन गर्नेछ ।

(३) समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनमा राजनैतिक दलले प्राप्त गरेको कुल सदर मत संख्याको अनुपातमा सो राजनैतिक दलले प्राप्त गर्ने सीट संख्याको निर्धारण गर्ने प्रयोजनको लागि आयोगले अनुसूची-५ मा उल्लेख भए बमोजिमको मत परिणाम विभाजक सूत्र अनुसार सो राजनैतिक दलले प्राप्त गर्ने सीट संख्याको निर्धारण गरिनेछ ।

(४) उपदफा (३) मा लेखिए अनुसार मत परिणाम विभाजक सूत्र अनुसार राजनैतिक दलहरुले प्राप्त गरेको कुल सदर मतलाई भाग गरी दलले प्राप्त गर्ने सीट संख्या बाँडफाँड गर्दा कुनै सीटका सम्बन्धमा एकभन्दा बढी राजनैतिक दलको बराबर मत विभाजन भएको पाइएमा गोला हाली उक्त सीट कुन राजनैतिक दलले प्राप्त गर्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरिनेछ ।

५९. <u>निर्वाचित मिति</u> : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको सम्बन्धमा निर्वाचन अधिकृतले दफा ५७ बमोजिम निर्वाचनको परिणाम प्रकाशन गरेको मितिलाई सम्बन्धित उम्मेदवार निर्वाचित भएको मिति मानिनेछ।

(२) समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत भएको निर्वाचनको सम्बन्धमा आयोगले दफा ५८ बमोजिम उम्मेदवारको बन्दसूचीमा नाम रहेका राजनैतिक दलको उम्मेदवार विजयी भएको घोषणा गरेको मितिलाई त्यस्ता उम्मेदवार निर्वाचित भएको मिति मानिनेछ।

परिच्छेद-९

<u>उम्मेदवारको प्रतिनिधि</u>

६०. <u>निर्वाचन प्रतिनिधि</u> : (१) कुनै उम्मेदवारले कुनै व्यक्तिलाई निर्वाचनको लागि आफ्नो निर्वाचन प्रतिनिधि नियुक्त गरेमा सोको लिखित सूचना निर्वाचन अधिकृतलाई दिनु पर्नेछ।

(२) समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीको निर्वाचनको सम्पूर्ण काम कारबाहीमा राजनैतिक दलले तोकिए बमोजिम आफ्नो निर्वाचन प्रतिनिधिको नियुक्ति गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम नियुक्त भएको निर्वाचन प्रतिनिधिलाई उम्मेदवार वा राजनैतिक दलले जुनसुकै बखत बदर गरी अर्को निर्वाचन प्रतिनिधि नियुक्त गर्न सक्नेछ र त्यसको सूचना निर्वाचन अधिकृतलाई तुरुन्त दिनु पर्नेछ।

(४) निर्वाचन प्रतिनिधिको योग्यता तोकिए बमोजिम हुनेछ।

६१. <u>निर्वाचन प्रतिनिधिको कर्तव्य</u> : दफा ६० बमोजिम नियुक्त निर्वाचन प्रतिनिधिले यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा निर्वाचन प्रतिनिधिले गर्नु पर्ने भनी उल्लेख गरे बमोजिमको काम गर्नु निजको कर्तव्य हुनेछ।

६२. <u>मतदान प्रतिनिधि र मतगणना प्रतिनिधि</u> : (१) उम्मेदवार वा निजको निर्वाचन प्रतिनिधि राजनैतिक दल वा दलको प्रतिनिधिले प्रत्येक मतदान केन्द्रको लागि तोकिए बमोजिम मतदान प्रतिनिधि नियुक्त गर्न सक्नेछ र त्यसको लिखित सूचना मतदान अधिकृत र निर्वाचन अधिकृतलाई दिनु पर्नेछ।

(२) उम्मेदवार वा निजको निर्वाचन प्रतिनिधि वा राजनैतिक दल वा दलको प्रतिनिधिले मतगणनास्थलमा उपस्थित रहन तोकिए बमोजिम मतगणना प्रतिनिधि नियुक्त गर्न सक्नेछ र त्यसको लिखित सूचना निर्वाचन अधिकृतलाई दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम नियुक्त भएको मतदान प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधिलाई उम्मेदवार वा निर्वाचन प्रतिनिधिले जुनसुकै बखत बदर गरी अर्को मतदान प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधि नियुक्त गर्न सक्नेछ र मतदान प्रतिनिधि नियुक्त गरिएकोमा मतदान अधिकृतलाई र मतगणना प्रतिनिधि नियुक्त गरिएकोमा निर्वाचन अधिकृतलाई तुरुन्त जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(४) मतदान प्रतिनिधि र मतगणना प्रतिनिधिको योग्यता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६३. मतदान प्रतिनिधि र मतगणना प्रतिनिधिको कर्तव्य : (१) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम मतदान प्रतिनिधिले मतदान केन्द्रमा गर्नु पर्ने सबै काम गर्नु निजको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम मतगणना प्रतिनिधिले गर्नु पर्ने सबै काम गर्नु निजको कर्तव्य हुनेछ ।

६४. उम्मेदवार वा कुनै प्रतिनिधि अनुपस्थित रहेमा : यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम निर्वाचन प्रतिनिधि वा मतदान प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधि नियुक्त नभएमा वा उम्मेदवार वा निजको कुनै प्रतिनिधि उपस्थित रहनु पर्ने अवस्थामा उपस्थित नरहेमा वा निजहरुमध्ये कसैले गर्नु पर्ने काम नगरेमा सोही कारणले मात्र मतदानको वा मतगणनाको काम रोकिने छैन र यस्तो काम अवैध मानिने छैन ।

परिच्छेद-१०

विविध

६५. उपनिर्वाचन : पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत निर्वाचित संविधान सभा सदस्यको पद संविधान सभाको अवधि छ महिनाभन्दा बढी कायम रहँदै कुनै कारणले रिक्त भएमा आयोगले त्यस्तो रिक्त पद उपनिर्वाचनद्वारा पूर्ति गर्नेछ ।

६६. निविदा मतपत्र सम्बन्धी व्यवस्था : (१) कसैले अर्को मतदाताको नामबाट मतपत्र लिइसकेको वा मतदान गरिसकेको र पछिबाट मतदान गर्न आउने व्यक्ति नै वास्तविक मतदाता हो भन्ने कुरा निजले पेश गरेको प्रमाणबाट देखिन आएमा मतदान अधिकृतले त्यस्तो मतदातालाई निविदा मतपत्र दिनेछ । त्यस्तो निविदा मतपत्र दिएकोमा सो मतपत्रमा मतदाताले आफ्नो मत सङ्केत गरिसकेपछि त्यस्तो मतपत्र मतपेटिकामा नहाली सो प्रयोजनको लागि राखिएको छुट्टै खाममा राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निविदा मतपत्र दिने, राख्ने र तत्सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम मतगणना गर्दा उपदफा (१) बमोजिम छुट्टै खाममा राखिएका निविदा मतपत्रहरु सो समयमा गणना गरिने छैन । निर्वाचन सम्बन्धी उजुरी पर्न आई सो उजुरीको निर्णय गर्नको लागि आवश्यक पर्ने भनी अदालतले ठहर गरेमा सो अदालतले त्यस्तो निविदा मतपत्रहरु समेत गणना गर्न सक्नेछ ।

६७. धरौटी राख्नु पर्ने : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा कुनै एक निर्वाचन क्षेत्रबाट उम्मेदवार हुनको लागि तीन हजार रुपैयाँ र समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा आयोग समक्ष उम्मेदवारको बन्दसूची पेश गर्ने राजनैतिक दलले दश हजार रुपैयाँ धरौटी राख्नु पर्नेछ ।

(२) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा कुनै एक निर्वाचन क्षेत्रबाट एउटै उम्मेदवारको निमित्त एकभन्दा बढी मनोनयनपत्र दाखिला भएको अवस्थामा एउटा मनोनयनको लागि मात्र धरौटी राखे पुग्नेछ ।

(३) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको लागि उम्मेदवारको लागि मनोनयनपत्र दाखिला गर्दा निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा नगद धरौटी राखेको बैङ्क रसिद वा नगदै मनोनयनपत्र साथ संलग्न गर्नु पर्नेछ । समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनको लागि राजनैतिक दलले उम्मेदवारको बन्दसूची पेश गर्दा आयोगमा नगद धरौटी राखेको रसिद वा आयोगको नाममा बैङ्क रसिद त्यस्तो बन्दसूची साथ संलग्न गरी पेश गर्नु पर्नेछ ।

६८. धरौटी जफत हुने : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको कुनै निर्वाचनमा मतदान गरिएको जम्मा सदर मतको दश प्रतिशतभन्दा कम सदर मत पाउने उम्मेदवारको धरौटी जफत हुनेछ ।

तर निर्वाचित उम्मेदवारको हकमा यो कुरा लागू हुने छैन ।

(२) समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गतको निर्वाचनमा कुनै राजनैतिक दलले मतदान भएको कुल सदर मतमध्ये कम्तीमा एक सीट प्राप्त नगरेमा राजनैतिक दलले राखेको धरौटी जफत हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम धरौटी जफत हुने अवस्थामा बाहेक अन्य उम्मेदवार र मनोनयनपत्र स्वीकृत नभएको वा नाम फिर्ता लिएका व्यक्तिले राखेको धरौटी सो निर्वाचन परिणाम घोषणा भएको मितिले तीन महिनाभित्र सम्बन्धित व्यक्तिले फिर्ता लिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको म्यादभित्र धरौटी फिर्ता नलिएमा सो धरौटीको रकम सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेछ ।

६९. निर्वाचन खर्च : (१) पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा उम्मेदवारले र समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा राजनैतिक दलले खर्च गर्न पाउने रकमको हद आयोगले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) राजनैतिक दल, उम्मेदवार वा तिनको निर्वाचन प्रतिनिधिले निर्वाचनको अवधिमा निर्वाचनमा भएको सम्पूर्ण खर्चको विवरण तोकिएको ढाँचामा तोकिए बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि "निर्वाचनको अवधि" भन्नाले कुनै निर्वाचन क्षेत्रमा उम्मेदवारको मनोनयनपत्र वा समानुपातिक निर्वाचनका लागि उम्मेदवारको बन्दसूची दर्ता भएको मितिदेखि त्यस्तो निर्वाचनको परिणाम घोषणा भएको मितिसम्मको अवधि सम्झनु पर्छ ।

(३) कुनै राजनैतिक दल वा उम्मेदवारले निर्वाचनमा गरेको जम्मा खर्च उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको खर्चको रकमको हदभन्दा बढी हुनु हुँदैन ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको निर्वाचन खर्चको विवरण समानुपातिक निर्वाचनको हकमा राजनैतिक दलले निर्वाचन परिणाम घोषणा भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र आयोग समक्ष र पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत हुने निर्वाचनमा भाग लिने उम्मेदवारका हकमा त्यस्ता उम्मेदवार वा निजका प्रतिनिधिले निर्वाचन परिणाम घोषणा भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र जिल्ला निर्वाचन कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी प्राप्त भएको खर्चको विवरण जिल्ला निर्वाचन कार्यालयले आयोगमा पठाउनु पर्नेछ ।

७०. निर्वाचन सम्बन्धी कागजातको गोप्यता : (१) निर्वाचनमा प्रयोग भएको कागजातमध्ये मतगणनाको प्रयोजनको लागि आवश्यकता अनुसार खोली हेरी मतगणनाको काम समाप्त भएपछि सिलबन्दी गरी जिल्ला निर्वाचन अधिकारीको जिम्मामा राखिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सिलबन्दी भइरहेको मतपत्रको अर्धकट्टी, मतदानमा प्रयोग गरिएको मतदाता नामावली र सदर तथा बदर भएको मतपत्रहरु राखिएको सिलबन्दी खाम, थैलो वा बोरा प्रचलित कानून बमोजिम परेको उजुरीको सिलसिलामा अदालतले मात्र खोल्न र हेर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम अदालतको आदेशले खोली हेरिसकेपछि सो अदालतले ती कागजात यथारुपमा सिलबन्दी गरी राख्नु पर्नेछ । अदालत बाहेक अन्य कुनै अधिकारी वा निकायलाई त्यस्तो बन्दी खाम, थैलो वा बोरा खोली हेर्ने अधिकार हुने छैन ।

(४) यस दफामा उल्लिखित कागजहरु मुद्दा परेकोमा मुद्दाको अन्तिम टुङ्गो लागेको मितिले र मुद्दा नपरेकोमा उजुरी गर्ने म्याद भुक्तान भएको मितिले तीन महिनासम्म सुरक्षित राख्नु पर्नेछ ।

७१. गोप्यता भङ्ग गर्न नहुने : (१) कानून बमोजिम अधिकार पाएकोमा बाहेक निर्वाचन सम्बन्धी काम गर्न खटिएको कुनै पनि कर्मचारी वा उम्मेदवार वा निर्वाचन प्रतिनिधि वा मतदान प्रतिनिधि वा मतगणना प्रतिनिधि वा अन्य कुनै व्यक्तिले मतपत्रमा मतदाताले सङ्केत गरेको मत वा तत्सम्बन्धमा आफूलाई जानकारी रहेको वा हुन आएको अन्य कुनै कुरा कसैलाई भन्न, लेख्न वा कुनै किसिमले प्रकाश समेत गर्नु हुँदैन ।

(२) यो ऐन वा अन्य प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन अन्तर्गत चलेको कानूनी कारबाहीमा कुनै पनि साक्षी वा कुनै व्यक्तिलाई निर्वाचनमा निजले कसलाई मत दिएको हो भनी वा कसले कसलाई मत दिएको हो भनी प्रश्न गरिने छैन ।

७२. आदेश जारी गर्ने र निर्देशन दिने : (१) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा लेखिएको कुराका अतिरिक्त निर्वाचनको सम्बन्धमा आयोगले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आवश्यक आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

(२) आयोगले निर्वाचन सञ्चालनको लागि निर्वाचनको काममा खटिएका कर्मचारीलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) यस दफा बमोजिम आयोगले जारी गरेको आदेश र निर्देशन पालन गर्नु नेपाल सरकार, सरकारी कार्यालय तथा निकाय, सरकारी, अर्धसरकारी तथा गैरसरकारी संस्था तथा निकाय, राजनैतिक दल, उम्मेदवार, निजको प्रतिनिधि, निर्वाचन सम्बन्धी काम कारबाहीको प्रचार प्रसार गर्ने व्यक्तिहरु तथा निर्वाचनको काममा खटिएका कर्मचारीहरु समेतको कर्तव्य हुनेछ ।

७३. मद्दत लिन सकिने : (१) निर्वाचन अधिकृत, मतदान अधिकृत वा आयोगले निर्वाचनको काममा खटाएको अनुगमन टोली, पर्यवेक्षक वा अन्य कुनै अधिकृतले निर्वाचनको कामको सिलसिलामा स्थानीय तहमा रहेका प्रहरी लगायतका कुनै पनि सरकारी वा सुरक्षा सम्बन्धी अन्य निकायको मद्दत लिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मद्दत मागिएमा आवश्यक मद्दत पुऱ्याउनु सम्बन्धित प्रहरी लगायतका सरकारी तथा सुरक्षा सम्बन्धी अन्य निकायको कर्तव्य हुनेछ।

७४. नियम बनाउने अधिकार : यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आयोगले आवश्यक नियमहरु बनाउन सक्नेछ।

७५. निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्ने : आयोगले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमहरुको अधीनमा रही यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यक निर्देशिकाहरु बनाई लागू गर्न सक्नेछ।

७६. बाधा अड्काउ फुकाउने : यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत जारी भएको नियम, निर्देशिका तथा आदेशको कार्यान्वयन गर्दा कुनै बाधा आइपरेमा आयोगले आवश्यक आदेश जारी गरी त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ।

अनुसूची-१

(दफा ७ को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित)

उम्मेदवारको बन्दसूचीको लागि उम्मेदवारको प्रतिशत

क.सं.	प्रतिनिधित्व हुने समूह		उम्मेदवारको प्रतिशत
	महिला		५० %
१.	मधेसी	महिला	१५.६ %
		पुरुष	१५.६ %
२.	दलित	महिला	६.५ %
		पुरुष	६.५ %

३.	उत्पीडित जाति/आदिवासी जनजाति	महिला	१८.९ %
		पुरुष	१८.९ %
४.	पिछडिएको क्षेत्र◉	महिला	२ %
		पुरुष	२ %
५.	अन्य◈	महिला	१५.१ %
		पुरुष	१५.१ %

स्पष्टीकरण : कतिपय उम्मेदवारले एकभन्दा बढी समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने भएको हुँदा सबै समूहको उम्मेदवार प्रतिशतको जोड सयभन्दा बढी प्रतिशत देखिन आएको छ।

द्रष्टव्य :

◉ "पिछडिएको क्षेत्र" भन्नाले अछाम, कालिकोट, जाजरकोट, जुम्ला, डोल्पा, बझाङ, बाजुरा, मुगु र हुम्ला जिल्लालाई जनाउँछ।

◈ "अन्य" भन्नाले यस अनुसूचीमा स्पष्ट उल्लेख नभएका समूहहरुलाई जनाउँछ।

अनुसूची-२

(दफा ७ को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित)

.... राजनैतिक दल

उम्मेदवारको बन्दसूची

क.सं.	उम्मेदवारको नाम	मधेसी		उत्पीडित जाती/आदिवासी जनजाति		दलित		पिछडिएको क्षेत्र		अन्य	
१	....	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
२	....										
३	....										
४	....										
५	....										
६	....										
७	....										
८	....										
९	....										
१०	....										
जम्मा :-											
प्रतिशत											

अधिकारप्राप्त व्यक्तिको,

राजनैतिक दलको छाप

सही : ....

नाम : ....

राजनैतिक दलको नाम : ....

मिति : ....

द्रष्टव्य : राजनैतिक दलहरुले यस अनुसूचीमा उल्लिखित तालिकामा लेखिए बमोजिम उम्मेदवारको नाम र उम्मेदवारले प्रतिनिधित्व गर्ने समूहहरु स्पष्ट खुलाएर निर्वाचन आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ। उम्मेदवारहरुले एकभन्दा बढी समूहको प्रतिनिधित्व गर्न सक्नेछन्।

उदाहरण : कुनै उम्मेदवारले महिला, मधेसी, दलित लगायतका समूहको प्रतिनिधित्व गर्न सक्नेछ। "अन्य" भन्नाले यस अनुसूचीमा उल्लेख नभएका समूहहरुलाई जनाउँछ। कुनै पनि समूहका लागि तोकिएको प्रतिशत बमोजिम भए नभएको टुङ्गो गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसूची-१ बमोजिमको तालिकामा उम्मेदवारको नाम र सो उम्मेदवारले प्रतिनिधित्व गर्ने सबै समूहको कोष्ठमा १-१ लेख्ने र जम्मा हरफमा सम्बन्धित समूहको कोलममा भएको सबै संख्या जोडेर राख्नु पर्नेछ। साथै प्रतिशत लेखिएको हरफमा जम्मा हरफमा भएको संख्या कुल उम्मेदवार संख्याको प्रतिशतमा गणना गरी राख्नु पर्नेछ।

अनुसूची ३

मतपत्रको क्र.सं. ......

(दफा ३५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणालीको मतपत्रको ढाँचा

संविधान सभा सदस्य निर्वाचन, २०६४

.............जिल्ला, निर्वाचन क्षेत्र नं. ....

अर्धकट्टि

.....................................गा.वि.स./महा/उपमहा/नगरपालिका

वडा .... मतदाताको क्र.सं. ....

मतपत्रको क्र.सं. ......

मतपत्र

संविधान सभा सदस्य निर्वाचन, २०६४

.............जिल्ला निर्वाचन क्षेत्र नं. ....

मतदाताको सहिछाप

उम्मेदवारको निर्वाचन चिन्ह र मत सङ्केत गर्ने कोठा	उम्मेदवारको निर्वाचन चिन्ह र मत सङ्केत गर्ने कोठा

....

मतदान अधिकृतको सही

अनुसूची-४

(दफा ३५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीको मतपत्रको ढाँचा

संविधान सभा सदस्य निर्वाचन, २०६४

..............जिल्ला

अर्धकट्टि

....गा.वि.स./महा/उपमहा/नगरपालिका

वडा .... मतदाताको क.सं. ....

मतदाताको सहिछाप

मतपत्र

संविधान सभा सदस्य निर्वाचन, २०६४

राजनैतिक दलको निर्वाचन चिन्ह र मत सङ्केत गर्ने कोठा	राजनैतिक दलको निर्वाचन चिन्ह र मत सङ्केत गर्ने कोठा

==================
==============

मतदान अधिकृतको सही

....

मतदान अधिकृतको सही

अनुसूची-५

(दफा ५८ को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित)

<u>मत परिणाम विभाजक सूत्र</u>

मत परिणाम विभाजक सूत्र अनुसार प्रत्येक राजनैतिक दलको लागि खसेको मतलाई भाग गर्ने पद्धतिले श्रृङ्खलावद्ध रुपमा भाग गरिनेछ । यस अनुसार, प्रत्येक दलले प्राप्त गरेको मत परिणामलाई धेरै भाजकहरुले भाग गरिन्छ (उदाहरण : १.४, ३, ५, ७, ९ आदि) त्यसरी भाग प्राप्त हुने नतिजालाई दलको भागफल (क्योसेन्ट) भनिन्छ । भागफल प्राप्त भएपछि सीट संख्याहरु ठूलो भागफलबाट सानोलाई बाँडफाँड गर्दै सीट नसकिँदासम्म बाँडफाँड गरिनेछ । यसरी बाँडफाँड गर्दा कुनै राजनैतिक दलले जतिसुकै मत प्राप्त गरेको भए तापनि त्यस्तो राजनैतिक दलले सूचीमा सूचीकृत गरेको उम्मेदवार संख्यामा सीमित रही त्यस्तो राजनैतिक दलले प्राप्त गर्ने सीटको बाँडफाँड गरिनेछ ।

<u>उदाहरण</u> : तेह्रवटा सीट संख्या पाँच वटा राजनैतिक दललाई बाँडफाँड गर्नु परेमा त्यस्ता दलले प्राप्त गरेको मत परिणामको आधारमा देहाय बमोजिम बाँडफाँड गर्नु पर्नेछ :-

भाजक	दल क	दल ख	दल ग	दल घ	दल ङ
	मत संख्या - ४,००,०००	१,००,०००	२,००,०००	५०,०००	५,५०,०००
१.४	२,८५,७१४/२	७१,४२९/९	१,४२,८५७/४	३५,७१४/	३,९२,८५७/१
३	१,३३,३३३/५	३३,३३३/	६६,६६७/१०	१६,६६७/	१,८३,३३३/३
५	८०,०००/७	२०,०००/	४०,०००/	१०,०००/	१,१०,०००/६
७	५७,१४३/१२	१४,२८६/	२८,५७१/	७,१४३/	७८,५७१/८
९	४४,४४४/	११,१११/	२२,२२२/	५,५५६/	६१,१११/११
११	३६,३६४/	९,०९१/	१८,१४२/	४,५४५/	५०,०००/१३
१३	३०,७६९/	७,६९२/	१५,३८५/	३,८४६/	४२,३०८/
परिणाम	४	१	२	०	६